

ԹՐԱՆՍՓԱՐԵՆՍԻ ԻՆԹԵՐՆԵՇՆԸ
հակակոռուպցիոն կենտրոն

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐԵՎԱՆՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱԿՈՈՒԴՅՈՒՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ

Բովանդակություն

I. Նախաբան	3
II. Երախտիքի խոսք	5
III. Ամփոփում	6
1. Քաղաքացիական ծառայություն	9
2. Հանրային գնումներ	9
IV. Ուսումնասիրության իրականացման նախադրյալները	12
V. Արդյունքներ. ԵՄ-Հայաստան գործողությունների ծրագրի կառավարման և հակակոռուպցիոն պարտավորությունների կատարումը	14
1. Նպատակ 1. Դատական իշխանության հզորացումը	14
2. Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության համակարգի բարեփոխումներ	53
3. Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈ-ի հանձնարարականների կատարումը	92

Շապիկի լուսանկարը՝ © Flickr/10b travelling

© 2010 Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն: Հեղինակային իրավունքները պաշտպանված են:

Նախաբան

Եվրամիության (ԵՄ) ընդլայնումը հանգեցրել է մի նոր շրջանակի ստեղծմանը՝ Եվրոպական հարևանության քաղաքականությանը (ԵՀՔ), որը Եվրոպական շուկային ինտեգրվելու և Եվրոպայի հետ հետագա քաղաքական համագործակցության հնարավորություն է ընձեռում Հայաստանին: ԵՄ-Հայաստան ԵՀՔ Գործողությունների ծրագիրը քաղաքականության վերաբերյալ չպարտավորեցնող փաստաթուղթ է, որն ուրվագծում է Հայաստանի և ԵՄ-ի միջև համագործակցության ռազմավարական նպատակները հնգամյա ժամկետի համար՝ 2006-ից մինչև 2011 թվականը: Հայաստանի կառավարությունը երկու անգամ իր սեփական պլաններն է մշակել առաջնահերթություններին և Գործողությունների ծրագրի նպատակներին համապատասխանող միջոցներ առաջադրելու վերաբերյալ:

Ակնկալվում է, որ Գործողությունների ծրագրի իրականացումը էականորեն կնպաստի Հայաստանի Հանրապետության օրենքների, նորմերի և չափորոշիչների հետագա համապատասխանեցմանը ԵՄ օրենքներին, նորմերին և չափորոշիչներին: ԵՀՔ-ի հավակնոտ նպատակներից են՝ Եվրոպայի հետ տնտեսական ինտեգրման և քաղաքական երկխոսության ամուր հիմք ստեղծելը, տնտեսական աճին և սոցիալական միասնականությանը նպաստելը, աղքատության նվազեցումը, հակամարտությունների կարգավորումը, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը և այն ամենն, ինչ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլը (ԹԻ) համարում է երկրի համար առավել կարևոր պահանջ՝ ժողովրդավարության կառուցումը, արդյունավետ կառավարման ընդլայնումն ու կոռուպցիային դիմակայելը:

ԵՄ-Հայաստան ԵՀՔ Գործողությունների ծրագրի առաջին գերակայությունը, այն է՝ ժողովրդավարական հաստատությունների ամրապնդումն ու օրենքի գերակայությունը, ներառում է բարեփոխումները դատական համակարգում և քաղաքացիական ծառայության ոլորտում, ինչպես նաև հակակոռուպցիոն միջոցառումները: Ծրագիրը Հայաստանին կոչ է անում ցուցաբերել իրական քաղաքական կամք հասնելու հավակնոտ նպատակների իրականացմանը, որոնք հիմնվում են ընդհանուր արժեքներին հավատարմության և քաղաքական, տնտեսական ու ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների արդյունավետ իրականացման վրա: ԵՀՔ-ի նկատմամբ ստանձնած պարտավորությունները չկատարելու համար սահմանված չեն պատժամիջոցներ, բայց եթե Հայաստանն իրոք ցանկանում է դառնալ ժողովրդավարական երկիր և ավելի մոտենալ կառավարման Եվրոպական չափորոշիչներին, ապա երկրի իշխանությունները ԵՀՔ-ի նկատմամբ Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունները պետք է դիտարկեն որպես բարեփոխումների գործընթացների կարևորագույն գերակայություններից մեկը:

Առավել ճշգրիտ, ԵՄ-Հայաստան ԵՀՔ Գործողությունների ծրագրի հակակոռուպցիոն օրակարգը բաղկացած է երկու կոնկրետ հարցերից՝ ազգային հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման գործում առկա առաջընթացի արձանագրում և ԵՄ նորմերին համապատասխանող քաղաքացիական ծառայության համակարգի ներմուծման և ձևավորման գնահատում: Գործողությունների ծրագիրը ներառում է նաև առաջարկվող ութ գործողություն, որոնք կոնկրետ կապված են կոռուպցիայի դեմ պայքարի հետ: Այդ առաջարկություններից են՝ կոռուպցիոն հանցագործությունների նկատմամբ համարժեք մեղադրանք ներկայացնելը՝ վարչական դատարաններ ստեղծելու միջոցով, կոռուպցիայի քրեականացումը միջազգային չափորոշիչների համաձայն, հակակոռուպցիոն միջոցների կիրառումը իրավապահ մարմիններում՝ ներառյալ վարքականոցի մշակումը, պաշտոնատար անձանց ունեցվածքի և եկամուտների հայտարարագրման արդյունավետ մոնիտորինգի ապահովումը,

Կոռուպցիայի դեմ պետությունների խմբի (ԳՐԵԿՈ) հանձնարարականների իրականացման ուղղությամբ առաջընթացի ապահովումը, ինչպես և դատավորների աշխատավարձերի բարձրացումը:

Սույն զեկույցում, վերոնշյալ առաջարկություններից զատ, փորձ է արվում գնահատել Հայաստանի դատական և քաղաքացիական ծառայության համակարգերում ներկայումս իրականացվող բարեփոխումները, ինչպես նաև ԳՐԵԿՈ-ի այն հանձնարարականների հարցում եղած առաջընթացը, որոնք ԳՐԵԿՈ-ի՝ 2008թ. վերջին գնահատման համաձայն, համարվում են մասնակիորեն իրականացված կամ առհասարակ չիրականացված: Նման մոտեցումը խորացնում է երկու կարևոր հաստատությունների ուժեղ և թույլ կողմերի ըմբռնողությունը, որոնցից մեծապես կախված է որևէ հակակոռուպցիոն բերեփոխման հաջողությունը: Միևնույն ժամանակ, Հայաստանում հակակոռուպցիոն բարեփոխումների հաջողությունը կախված է նաև այնպիսի հաստատություններում և ոլորտներում դեռևս չիրականացված բարեփոխումներից, ինչպիսիք են օրենսդրությունը, իրավակիրարկման գործընթացները, ընտրական գործընթացը, գործադիր թևը, լրատվամիջոցները, խոսքի ազատության պաշտպանվածությունը, գործարար ոլորտը, շուկայի զարգացումը, քաղաքացիական հասարակությունը, սոցիալական արդարությունը և այլն: Հետևաբար, պատշաճ ուշադրության են արժանի նաև ԵԶԲ-ի նկատմամբ Հայաստանի ստանձնած այն պարտավորությունները, որոնք կնպաստեն նաև այլ հաստատություններում և ոլորտներում բարեփոխումների իրականացմանը:

Երախտիքի խոսք

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնը մեծապես երախտապարտ է սույն զեկույցը կազմելու հարցում արժեքավոր ներդրում ունեցած բոլոր անհատներին և պետական ու ոչ պետական հաստատությունների ներկայացուցիչներին: Ծրագրի աշխատանքային խումբը շնորհակալություն է հայտնում նաև ԹԻՉԿ-ի, ԹԻ-ի Բաքվի, Թբիլիսիի և Բեռլինի գրասենյակների աշխատակիցներին՝ մշտական աջակցության համար: Վերջապես մեր շնորհակալական խոսքն ենք ուղղում Նորվեգիայի արտաքին գործերի նախարարությանը, որն ապահովեց ծրագրի ֆինանսական աջակցությունը:

Ամփոփում

Մոնիտորինգի վերաբերյալ սույն զեկույցը գնահատում է, թե Հայաստանի կառավարությունը որքանով է կատարել ԵՅԲ 2006թ. գործողությունների ծրագրի պահանջը: ԳՐԵԿՈ-ի հրապարակած համաձայնարարականներին համապատասխանության միջոցով ծրագիրը մոնիտորինգի է ենթարկում դատական համակարգի ամրապնդման, քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումների և կոռուպցիայի դեմ պայքարը շարունակելու գործում առկա առաջընթացը:

I. Նպատակ 1-ի հետ կապված բարեփոխումների վերլուծությունը. - Դատական համակարգի ամրապնդման ուղղությամբ իրականացված մոնիտորինգից պարզվեց, որ որոշակի առաջընթաց է արձանագրվել մարդկային ռեսուրսների կառավարման ընդլայնման տեսակետից, բայց դեռևս շատ բան կա անելու դատական համակարգի անկախությանն ու դատական իշխանության աշխատանքի թափանցիկությանը հասնելու համար: Ձեկույցում ցույց է տրված, որ, չնայած դատական համակարգի անկախությունն երաշխավորող օրենսդրական դրույթների առկայությանը, կոնկրետ իրականացման հարցում հարուցվող հիմնախնդիրները ընդհանուր առմամբ, ըստ մոնիտորինգի արդյունքների, կազմել են 79.1%: Դատական իշխանության թափանցիկության ցուցանիշն ավելի ցածր է՝ 66.6%: Արդարադատության մատչելիությունը համարվում է ևս մեկ խնդրահարույց ոլորտ՝ 50.0% ցուցանիշով, որն առաջանում է թե՛ օրենսդրության թերությունների, և թե՛ իրական կյանքում օրենքի վատ կիրառման պատճառով: Դատական համակարգի ընդհանուր գնահատականը 71.9% է:

Ձավեշտական է, որ սույն ուսումնասիրության մեջ ստացած բավականին բարձր միավորների հետ մեկտեղ, ըստ ԹԻ-ի Կոռուպցիայի համաշխարհային զեկույցի, դատական համակարգը շարունակում է ընկալվել որպես առավել կոռումպացված ոլորտը Հայաստանում (տես՝ www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2009): Երկրում վերջերս իրականացված դիտարկումների արդյունքում բացահայտվել են «մտահոգություն առաջացնող բազմաթիվ հարցեր՝ կապված մեղադրյալների և ամբաստանյալների արդար դատաքննության և անձնական ազատության իրավունքների հետ» (տես՝ ԵԱԿԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի վերջնական զեկույց, Վարչավա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf, էջ 7): Մեկ այլ մոնիտորինգի միջոցով պարզվել են «արդարադատության իրականացման գործընթացում օրենքների լուրջ խախտումներ, հետևաբար և անձի իրավունքների ու ազատությունների չարդարացված սահմանափակումներ» (տես՝ «Արդար դատաքննության իրավունքի իրացումը ՀՀ դատական համակարգում (Մոնիտորինգի արդյունքներ)», Ջարգացման հայկական ինստիտուտ (Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամ - Հայաստանյան մասնաճյուղի ֆինանսավորմամբ), Երևան, 2009թ., էջ 15, http://www.institute.am/images/PDF_files/PDF_publications/book%20mon%20art%206.pdf):

ԱՄՆ պետդեսպարտամենտի՝ Հայաստանում մարդու իրավունքների 2009թ. զեկույցում նշված է, որ «Օրենքը նախատեսում է անկախ դատական համակարգ. այնուամենայնիվ դատարանները շարունակում են կանոնավոր կերպով ենթարկվել գործադիր իշխանության քաղաքական ճնշումներին, իսկ դատական կոռուպցիան եղել է լուրջ խնդիր» (տես՝ http://armenia.usembassy.gov/uploads/Wj/Ao/WjAo5DN1EYYDBJzd3coi5w/hrr2009_arm.pdf, էջ 20): 2009թ. դեկտեմբերի 25-ին ՀՀ Սարդու իրավունքների պաշտպանը հրապարակեց «Արդար դատաքննության իրավունքի ապահովումը Հայաստանի Հանրապետությունում» արտահերթ հրապարակային զեկույցը, որտեղ նշված է, որ արդար դատաքննության իրավունքի խախտումները նենգափոխում են դատարանի՝ իբրև արդարությունը մարմնավորողի դերն ու նշանակությունը՝ հանգեցնելով դատարանների և ընդհանրապես, իրավական համակարգի նկատմամբ հասարակության վստահության կորստին (տես՝ <http://www.ombuds.am/main/am/10/31/>, էջ 31):

Մի կողմից դատավորների անպատժելիությունը, իսկ մյուս կողմից նրանց կախվածությունը պետական այլ կառույցներից, ամենայն հավանականությամբ, Հայաստանի դատական համակարգի շարունակական վատ աշխատանքի առանցքային պատճառներն են: Չնայած անկախ

ու արդար դատաքննությունների և արդարադատության մատչելիության ուղղությամբ Համաշխարհային բանկի և ԵՄ աջակցությամբ երկրում իրականացված բազմամյա բարեփոխումների գործընթացին՝ կոռուպցիան, արդարադատության վատ իրականացումը և քաղաքացիների իրավունքների խախտումները շարունակում են մնալ Հայաստանի արդարադատության համակարգը բնութագրող ցուցանիշներ: Քաղաքական ղեկավարությունը դատական համակարգն օգտագործում է որպես հասարակությանը վերահսկելու արդյունավետ գործիք, իսկ քաղաքական վարչակարգին հավատարիմ դատավորները շարունակում են մնալ անձեռնմխելի՝ բացահայտման և պատժի ենթարկելու տեսակետից: Վերլուծաբանները նշում են Հայաստանի կառավարման համակարգի մեծապես հիերարխիկ բնույթը, որտեղ բացակայում են իշխանության թևերի իրական տարանջատումը կամ զսպումների և հակակշիռների մեխանիզմները, որը և նշված հիմնախնդրի հիմնական պատճառն է: Հետևաբար, ներկա իրադրությունը արմատապես շտկելու համար անհրաժեշտ է իրականացնել քաղաքական-վարչական համակարգի որոշակի համակարգային բարեփոխումներ:

Սույն զեկույցում բացահայտված խնդրահարույց ոլորտներում Նպատակ 1-ի առումով արվում են հետևյալ առանցքային առաջարկությունները.

1. ՀՀ Նախագահին զրկել դատավորների ընտրության հարցում միջամտելու լիազորությունից: Այդ լիազորությունը պետք է վերապահել ՀՀ Արդարադատության խորհրդին: Պետք է նաև օրենքով սահմանվի, որ դատավորների նշանակումն ու ազատումը ենթակա է հանրային վերահսկման:
2. Դատավորների աշխատանքը հիմնավոր մոնիտորինգի ենթարկելու նպատակով պատշաճ կերպով հետազոտել ակնհայտորեն կողմնակալ դատավճիռները և անհրաժեշտ պատժամիջոցներ կիրառել օրենքին հակասող գործելակերպ դրսևորած անձանց նկատմամբ:
3. Օրենքով արգելել դատարանի նախագահի կողմից դատական գործերի մակագրումը և օրենքով սահմանափակել դատավարությունների սուբյեկտիվության հնարավորությունը:
4. Խստացնել դատավորների պատասխանատվությունը դատական գործերի լսումների անհիմն ձգձգումների համար, ինչպես նաև նրանցից պահանջել ձգձգման համար գրավոր բացատրություն ներկայացնել, որը ենթակա է հրապարակման:
5. Անվճար իրավական օգնության որակը բարելավելու նպատակով ամրապնդել պետական պաշտպանի ինստիտուտը:
6. Դատավորներից պահանջել գրավոր կերպով հիմնավորել դատական միստի ձայնագրման և տեսագրման արգելման կամ ներկաներին դատարանի դահլիճից դուրս հրավիրելու փաստերը: Պետք է գործի նաև նման հիմնավորումը բողոքարկելու և դատավորին պատասխանատվության ենթարկելու իրավական մեխանիզմ:
7. Ապահովել բոլոր դատարանների բոլոր վճիռների և որոշումների հրապարակայնությունը www.courts.am պաշտոնական կայքի միջոցով:
8. Խստացնել պատժամիջոցները դատավորների և դատավարության մյուս մասնակիցների կողմից անպատշաճ վարքագիծ (ներառյալ շահերի բախում) դրսևորելու դեպքում:

II. Պատկերը փոքր-ինչ այլ է Նպատակ 2-ի՝ Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումների դեպքում: Քաղծառայության ոլորտում գոյություն ունեցող օրենսդրական դրույթների իրականացման գործում եղած բացը հանգեցրել է այն բանին, որ անկախության, հաշվետվողականության և թափանցիկության վերաբերյալ հարցման արդյունքը կազմել է 68.7%: Թե՛ իրավական համակարգը, և թե՛ դրա իրականացումը էլ ավելի քիչ չափով են համապատասխանում մարդկային ռեսուրսներին և օրինավորության ենթանպատակներին (համապատասխանաբար 40% և 12.5%): Խնդիրներ կան նաև հանրային գնումների վերաբերյալ օրենսդրության և օրենքի կիրառման ոլորտներում: Քաղաքացիական ծառայությանը տրվել է ընդամենը 50.0%:

Թեև Հայաստանում վաղուց են սկսվել պետական հատվածի բարեփոխումները միջազգային ֆինանսական հաստատությունների և այլ կազմակերպությունների աջակցությամբ, այս ոլորտում առ այսօր արձանագրված առաջընթացն անբավարար է: Հանրային ծառայության, որպես

հանրային բոլոր հաստատություններն ու ծառայությունները միավորող ինստիտուտի, հայեցակարգը չի գործում ոչ իրավական համակարգում և ոչ էլ պետական պաշտոնյաների ու քաղաքացիների մտածելակերպում: Ի հավելումն քաղծառայության վերաբերյալ օրենսդրության, կոնկրետ ծառայությունների և հաստատությունների մասին բազմաթիվ այլ իրավական և ենթաօրենսդրական ակտեր լուրջ խառնաշփոթի տեղիք են տալիս: Սույն ուսումնասիրության առարկան, ճիշտ է, միայն քաղաքացիական ծառայությունն է, սակայն ստացված արդյունքներն արտացոլում են առհասարակ ամբողջ պետական հատվածում եղած իրական միտումները, թեպետ որոշակի ոլորտներում (օր.՝ իրավապահ, վերահսկիչ և վերստուգիչ մարմիններում) պետական պաշտոնյաներն առավել հակված են կոռուպցիայի, քան մյուսներում: Իհարկե, որքան ավելի բարձր է պետական պաշտոնյայի դիրքը, այնքան կոռուպցիայի ավելի շատ հնարավորություններ են ներկայանում:

Լրատվամիջոցները շարունակաբար մատնանշում են, որ կոռուպցիան (հիմնականում՝ կաշառքի տեսքով), ընտանեվարությունը, ազգակցական կապերը, շահերի բախումը և այլն, փթթում են Հայաստանի պետական հատվածում, որը ներառում նաև քաղծառայությունը (տես՝ www.transparency.am/media_archive.php): 2008թ. իրականացված հանրային կարծիքի հարցումները նույնպես ցույց են տվել, որ պետական հաստատություններում և հիմնարկներում կոռուպցիայի առկայության մասին ընկալումները մեծ տեսակարար կշիռ ունեն (տես՝ «2008թ. Հայաստանի բնակչության շրջանում անցկացված կոռուպցիայի վերաբերյալ հանրային կարծիքի հետազոտություն», ԱՄՆ ՄՁԳ հակակոռուպցիոն գործողությունների մոբիլիզացման ծրագիր/Կասալս եմդ Ասոշիեյթս Ինք. ընկերություն, Այ Էֆ Ի Էս և Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոններ՝ Եվրասիա համագործակցության հիմնադրամի ծրագիր, Երևան, 2009, էջ. 1-2): Քաղծառայության ոլորտի մոնիտորինգի արդյունքների վրա հիմնված հետևյալ առաջարկությունները մեծապես վերաբերում են նաև առհասարակ ամբողջ պետական հատվածին:

Քաղաքացիական ծառայություն

1. Վերափոխել մրցույթների և ատեստավորման ընթացակարգերը՝ փոխելով թեստերի հարցերը, գաղտնի պահելով թեստերի մասնակիցների անունները և բացառելով դեմառդեմ հաղորդակցությունը (հարցազրույցները), ինչպես նաև մշակել քաղծառայողների աշխատանքի գնահատման նոր մեխանիզմ:
2. Ներդնել մրցութային և ատեստավորող հանձնաժողովների անդամների ընտրության ավելի խիստ չափանիշներ՝ մասնագիտական պատշաճ մակարդակ ապահովելու և շահերի բախումը կանխելու նպատակով:
3. Սահմանել մրցույթների հաղթողների վերջնական ընտրության, ինչպես նաև ատեստավորման արդյունքների հիման վրա քաղծառայողների առաջխաղացման հստակ չափանիշներ:
4. Ներդնել քաղծառայողների կողմից ներկայացվող գույքի և եկամուտների վերաբերյալ հայտարարագրերում նշված տեղեկությունների ստուգման արդյունավետ համակարգ (տես նաև Նպատակ 3-ում արված առաջարկությունները):
5. Ներդնել բոլոր պետական պաշտոնյաների համար միասնական վարքականոն և շահերի բախման վերաբերյալ կանոնակարգ (տես նաև Նպատակ 3-ում արված առաջարկությունները):
6. Ընդունել կոռուպցիայի դեպքերի վերաբերյալ տեղեկություններ հայտնողների պաշտպանվածությունն ապահովող իրավական մեխանիզմ (տես նաև Նպատակ 3-ում արված առաջարկությունները):

Հանրային գնումներ

7. Գնումների վերաբերյալ օրենքում հստակեցնել կամ օրենքից հանել «չնախատեսված այլ իրադրություն» արտահայտությունը որպես մեկ անձից կատարվող գնումների պայման:
8. Մրցույթի հայտերի գնահատման ոչ գնային չափանիշների օգտագործումը տարածել ավելի մեծ թվով դեպքերի վրա (ի հավելումն խորհրդատվական ծառայությունների):
9. Ներառել մրցութային փաստաթղթերի հստակեցման նպատակով հանրային լսումներ անցկացնելու գործելակերպը:
10. Գնման առարկայի տեխնիկական բնութագրերը մշակել ավելի պրոֆեսիոնալ և թափանցիկ ձևով:
11. Ստեղծել հանրային գնումների ոչ դատական (արտադատարանական) անկախ վերստուգման և բողոքարկման համակարգ:
12. Ընդունել գնումներով զբաղվող պաշտոնյաների վարքականոն և ներդնել շահերի բախումը կանխող արդյունավետ մեխանիզմներ:

III. Նպատակ 3-ի մոնիտորինգը վերաբերում է հակակոռուպցիոն պայքարի առումով Հայաստանի վերաբերյալ ԳՐԵԿՈ-ի 12 հանձնարարականներին, որոնք Հայաստանի վերաբերյալ 2008թ. Համապատասխանության զեկույցում գնահատվել են որպես «չիրականացված» (X, XV, XX և XXII) կամ «մասնակիորեն իրականացված» (IV, XI, XVI, XVII, XVIII, XIX, XXI և XXIII)¹:

Այստեղ ներկայացվող արդյունքները ցույց են տալիս, որ 2008-ից հետո առաջընթաց է գրանցվել միայն երկու հանձնարարականների ուղղությամբ՝ IV և XV, որոնք վերաբերում են կոռուպցիայի և փողերի լվացման գծով ոստիկանության ծառայողների, դատախազների և դատավորների վերապատրաստմանը և պետական հատվածում շահերի բախման քաղաքականության բարելավմանը: Ընդհանուր առմամբ, 10

¹ Տես՝ [www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/reports\(round2\)_en.asp](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/reports(round2)_en.asp)

հանձնարարականներ համարվել են «մասամբ կատարված», իսկ երկուսը մնացել են «չկատարված»: Այսպիսով, Նպատակ 3-ի առումով ընդհանուր առմամբ գրանցվել է ընդամենը 38.4% արդյունք:

Անհրաժեշտ է նշել, որ այս հանձնարարականների ճնշող մեծամասնությունը վերաբերում է պետական հատվածի բարեփոխումներին, իսկ դրանց իրականացումը դանդաղում է պետական հատվածի՝ եվրոպական չափորոշիչների համաձայն արդիականացման հարցում առկա դանդաղկոտության պատճառով: Այդ պատճառով Նպատակ 3-ի վերջնական միավորը համեմատելի է Նպատակ 2-ի միավորի հետ: ԳՐԵԿՈ-ի հանձնարարականները ի հայտ բերեցին խնդիրներ թե՛ օրենսդրական ու ընթացակարգային բարեփոխումների, և թե՛ այդ բարեփոխումների իրականացման հարցերում: Նպատակ 3-ի առումով ԹԻ-ն առաջարկում է.

1. Ստեղծել և իրականացնել կոռուպցիայի և փողերի լվացման թեմաներով ոստիկանության ծառայողների, դատախազների և դատավորների պարբերական վերապատրաստման մոդել:
2. Կազմել համապատասխան ուղեցույց և ապահովել հատուկ վերապատրաստում հարկային մարմինների համար՝ կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտման և դրանց մասին համապատասխան իրավապահ մարմիններին հայտնելու նպատակով:
3. Լույս ընծայել ուղեցույց, որով կարող են առաջնորդվել բոլոր կատեգորիաների պետական պաշտոնյաները շահերի բախման դեպքերին առնչվելիս:
4. Ընդունել պետական պաշտոնյաների կողմից կոռուպցիայի դեպքերի մասին տեղեկություն հայտնելու հստակ կանոններ (ուղեցույցներ), և պետական պաշտոնյաների համար անցկացնել համապատասխան դասընթացներ՝ ապահովելով կոռուպցիայի դեպքերի մասին բարեխղճորեն տեղեկություն հայտնող պետական պաշտոնյաների համարժեք պաշտպանվածությունը:
5. Վերանայել դատախազների և դատավորների անձեռնմխելիության վերացման կարգը՝ նվազեցնելով գերակայող անհատ որոշում կայացնողների դերը (օր.՝ ՀՀ Նախագահ, գլխավոր դատախազ) այս ընթացակարգերում:
6. Նվազեցնել դատախազության անձեռնմխելիությունից օգտվող անձանց կատեգորիաները և վերացնել, մասնավորապես, ԱԺ պատգամավորության թեկնածուներին, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամներին, ընտրատարածքային և տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամներին, քաղաքապետի թեկնածուներին և տեղական խորհրդի թեկնածուներին տրվող արտոնությունները:
7. Կենտրոնական մակարդակում համակարգված ձևով հավաքել և գնահատել պետական կառավարման համակարգի էթիկայի կանոնների խախտման մասին բողոքների, ինչպես նաև կարգապահական քննության արդյունքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը, և հիմնվելով այդ գնահատման վրա՝ միջոցներ ձեռնարկել բարելավման ուղղությամբ անհրաժեշտ փոփոխություններ կատարելու համար:
8. Նվազեցնել քաղաքացիական ծառայողների, աշխատակիցների կամ այլ ծառայողների կողմից ընդունվող նվերների թույլատրելի արժեքը մինչև այնպիսի մակարդակ, որը իսկապես կաշառքի կամ անհիմն առավելության մասին մտահոգվելու տեղիք չի տա, և պարտադիր դարձնել ցանկացած արժեքի նվերների վերաբերյալ հաշվետվությունը:
9. Ավելի լայնորեն կիրառել աշխատակիցների ռոտացիան (փոխատեղումը) հանրային ծառայության՝ կոռուպցիայի առումով առավել խոցելի հատվածներում:
10. Մշակել պետական կառավարման համակարգի աշխատակիցների վարքագծի կանոնագիրք, և ապահովել պետական ծառայողների համապատասխան վերապատրաստումն ու հանրության համար կանոնագրքի մատչելիությունը:
11. Ներմուծել գույքի և եկամուտների հայտարարագրերի ստուգման արդյունավետ համակարգ բոլոր այն պետական ծառայողների համար, որոնց ծառայողական պարտականությունները կարող են ենթարկվել շահերի բախման ազդեցությանը:
12. Ապահովել, որպեսզի ստուգվեն և մոնիտորինգի ենթարկվեն ընկերություններ հիմնադրող թե՛ ֆիզիկական, և թե՛ իրավաբանական անձանց հնարավոր քրեական արարքները և մասնագիտական որակագրկումները:

13. Իրավաբանական անձանց համար սահմանել պատասխանատվություն կաշառքի կամ փողերի լվացման հետ կապված խախտումների համար Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիայի համապատասխան:

Վերջապես, հաշվի առնելով վերոնշյալ առաջարկությունները, բոլոր նպատակների վերաբերյալ արվում են հետևյալ ընդհանուր առաջարկությունները.

ա) Տեղական օրենսդրությունը համապատասխանեցնել թափանցիկության, հաշվետվողականության, օրինավորության և ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման միջազգային ստանդարտներին.

բ) Ապահովել գոյություն ունեցող օրենսդրական դաշտի և կարգավորումների արդյունավետ իրավակիրառում.

գ) Լուսաբանել պետական պաշտոնյաների հայտնաբերման և պատժի կոնկրետ օրինակներ՝ անկախ նրանց պաշտոնից կամ եկամտից.

դ) Ապահովել հանրային բոլոր (հատկապես կոռուպցիայի առումով առավել խոցելի) հաստատությունների և ծառայությունների, արդյունավետ հանրային վերահսկումը (քաղաքացիական հասարակության խմբերի և մամուլի միջոցով):

Ուսումնասիրության իրականացման նախադրյալները

ԵՅԲ-ն ԵՄ և դրա հարավային ու արևելյան հարևանների միջև երկկողմ համաձայնագրերի կնքման շրջանակ է²: Այն նպատակ է հռչակել՝ խուսափել ընդլայնված ԵՄ-ի և հարևանների միջև նոր բաժանարար գծերի առաջացումից և փոխարենը նպաստել վերջիններիս բարգավաճմանը, կայունությանն ու անվտանգությանը³: ԵՅԲ-ի շրջանակում որոշ երկրներ⁴ ստորագրել են Գործողությունների ծրագրեր, որոնք ընդգծում են ԵՄ հետ հարաբերությունների համատեքստում տվյալ երկրի կոնկրետ պարտավորությունները: Ի թիվս քաղաքականության շատ այլ ոլորտների (օր.՝ բնապահպանական և էներգետիկ քաղաքականություններ, ներգաղթ և սահմանների վերահսկողություն, մարդու իրավունքներ, տնտեսական զարգացում, կոնֆլիկտների հաղթահարում և այլն)՝ հակակոռուպցիոն և արդյունավետ կառավարման քաղաքականությունները կենտրոնական տեղ են զբաղեցնում մինչ օրս ստորագրված բոլոր Գործողությունների ծրագրերում:

Չնայած Եվրոպական հանձնաժողովը (ԵՅ) պարբերաբար հետևում է ԵՅԲ Գործողությունների ծրագրերի կատարմանը, քաղաքացիական հասարակության շատ կազմակերպություններ ևս, այդ թվում՝ ԹԻ ազգային մասնաճյուղերն ակտիվորեն մոնիտորինգ են իրականացնում իրենց կառավարությունների՝ Գործողությունների ծրագրերին առնչվող աշխատանքը, սակայն նման գործունեության ազդեցությունը, ընդհանուր առմամբ, ինչ-որ չափով սահմանափակ է եղել մոնիտորինգի վերլուծական շրջանակների, հստակ ուղենիշների և ժամանակացույցների պակասի պատճառով: Սույն զեկույցը Նորվեգիայի արտաքին գործերի նախարարության կողմից ֆինանսավորվող, ներկայումս Չայաստանում, Վրաստանում և Ադրբեջանում իրականացվող տարածաշրջանային ծրագրի մի մասն է, որի նպատակն է հետազոտել ԵՅԲ-ի իրականացումը: Դրա նպատակն է առավելագույնի հասցնել մոնիտորինգի ազդեցությունը՝ առաջընթացը գնահատելու համար կիրառելով ցուցանիշների վրա հիմնված կուռ համակարգ ԵՅԲ-ի հակակոռուպցիոն ոլորտներում, մասնավորապես, դատական համակարգում, հանրային հատվածում և միջազգային կոնվենցիաների կատարման ոլորտում:

ԹԻ քարտուղարությունը ցուցանիշները մշակել է՝ խորհրդակցելով Չայաստանում, Վրաստանում և Ադրբեջանում ԹԻ ազգային մասնաճյուղերի հետ: Վերլուծվել է յուրաքանչյուրի Գործողության ծրագրի տեքստը, և բացահայտվել են կառավարմանն ու հակակոռուպցիոն գործունեությանն առնչվող ընդհանուր նպատակներ: Առանձնացվել են երեք հիմնական ոլորտներ, որոնց այս կամ այն չափով անդրադառնում են բոլոր Գործողությունների ծրագրերը: Դրանք են՝ դատական համակարգի բարեփոխումները, հանրային հատվածի բարեփոխումները և միջազգային կոնվենցիաների կատարումը: Այս նպատակներից յուրաքանչյուրի համար առանձնացվել են ենթանպատակներ, որոնք վերաբերում են անկախության, թափանցիկության, հաշվետվողականության և օրինավորության սկզբունքներին: Այս ոլորտներում առաջընթացը չափելու համար մշակվել են համապատասխան ցուցանիշներ (օգտվելով միջազգային չափորոշիչներից և լավագույն փորձից): Յուրաքանչյուր ցուցանիշ գնահատվել է երեք միավորանոց՝ 0-ից 2 համապատասխանության սանդղակով (որտեղ 0-ն անհամապատասխանությունն է, իսկ 2-ը՝ լրիվ համապատասխանությունը)՝ հիմնված հավաքված տեղեկատվության վրա, որն ամփոփ ներկայացված է կից ծանոթագրությունում: Գնահատման համակարգը թույլ է տալիս միավորել ցուցանիշները և ստանալ ընդհանուր գնահատական յուրաքանչյուր ոլորտի համար: Տվյալները, որոնց վրա հիմնված է գնահատումը, ստացվել են օրենսդրության և քաղաքականության համապատասխան փաստաթղթերի ուսումնասիրությամբ, ինչպես նաև 2009թ. նոյեմբերից 2010թ. մարտի ընթացքում հիմնական տեղեկատվություն տրամադրողների

² Ալժիր, Չայաստան, Ադրբեջան, Բելառուս, Եգիպտոս, Վրաստան, Իսրայել, Հորդանան, Լիբանան, Լիբիա, Մոլդովա, Մարոկո, Պաղեստինի ինքնավարություն, Սիրիա, Թունիս, Ուկրաինա:

³ Տես՝ 'The Policy: What is the European Neighbourhood Policy ?' http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm

⁴ ԵՅԲ բոլոր երկրները, բացի Ալժիրից, Բելառուսից, Լիբիայից և Սիրիայից, ստորագրել են Գործողությունների ծրագիր:

հարցազրույցների միջոցով, և ներառում են մինչև 2009թ. վերջը ԵՀԲ-ի իրականացման առաջընթացը: Սույն ուսումնասիրությունում որպես աղբյուր օգտագործվել են նաև համապատասխան թեմաներով մամուլի հրապարակումները:

Արդյունքներ. ԵՄ-Հայաստան Գործողությունների ծրագրի կառավարման և հակակոռուպցիոն պարտավորությունների կատարում
Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում –

Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
Ապահովել դատական համակարգի անկախությունը	Որքանով են առկա դատավորների ընտրությունն ու առաջխաղացումն ըստ արժանիքների իրականացնելու հնարավորություն ընձեռող իրավական դրույթներ:		1		Համաձայն ՀՀ Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 2-րդ հոդվածի՝ «Սահմանադրական դատարանի լիազորությունները եւ կազմավորման կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ, իսկ գործունեության կարգը՝ Սահմանադրությամբ եւ սույն օրենքով»: Նույն պահանջն է առկա ՀՀ Սահմանադրության 94-րդ հոդվածի 3-րդ մասում: Համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 10-րդ կետի՝ ՀՀ Նախագահը նշանակում է Սահմանադրական դատարանի 4 անդամի, իսկ եթե ԱԺ-ն ՀՀ Սահմանադրության 83-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված ժամկետում չի նշանակում Սահմանադրական դատարանի նախագահ, ապա ՀՀ Նախագահը Սահմանադրական դատարանի անդամների կազմից նշանակում է նախագահ: Համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 83-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ ԱԺ-ն ԱԺ նախագահի առաջարկությամբ նշանակում է Սահմանադրական դատարանի 5 անդամի: ՍԴ անդամներին ներկայացվող պահանջները սահմանված են նույն օրենքի 3-րդ հոդվածով: Դրանք ներառում են՝ բարձրագույն իրավաբանական կրթություն կամ սահմանադրական իրավունքի ոլորտում գիտական աստիճան, ինչպես նաեւ իրավունքի ասպարեզում առնվազն տասը տարվա աշխատանքային ստաժ, աշխատանքի փորձ իրավական ոլորտի պետական կամ կրթական հաստատություններում, բարձր բարոյական նկարագիր և այլն:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					ՀՀ դատական օրենսգրքի 115 հոդվածով սահմանված են դատավորների նշանակման մասնագիտական չափանիշները, իսկ 115-117-րդ հոդվածներով սահմանված է դատավորների նշանակման կարգը: Դատավորների ծառայողական առաջխաղացումը կարգավորվում է նույն օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով, որում սահմանված են մասնագիտական, կազմակերպչական, վարքագծի կանոնների պահպանման և համանման այլ պահանջները: Ընտրման գործընթացը ներառում է հետևյալ քայլերը. ՀՀ Դատական դպրոցի կառավարման խորհուրդը ՀՀ Արդարադատության խորհրդին է ներկայացնում ամենաքարծր հանրագումարային միավորներ ստացած 16 հավակնորդների ցուցակը (տես ՀՀ Դատական օրենսգրքի 116-րդ հոդվածը): Արդարադատության խորհուրդը ուսումնասիրում է ցուցակը և թեկնածուներին հրավիրում զրույցի (տես օրենսգրքի 117-րդ հոդվածը): Արդարադատության խորհրդի 13 անդամները քվեարկում են (յուրաքանչյուր անդամ ունի 10 ձայնի իրավունք): ՀՀ նախագահը հաստատում է ցանկը՝ իր համար ընդունելի թեկնածություններով: Որոշ իրավագետների կարծիքով, քանի որ Նախագահին իրավունք ունի հաստատել կամ մերժել որևէ թեկնածուի և փաստորեն միջամտել Արդարադատության խորհրդի կառավարման գործընթացին, ապա երաշխիք չկա, որ ընտրությունը միշտ հիմնված է միայն արժանիքների վրա:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					ԱՄՆ պետդեսպարտամենտի 2009թ. Հայաստանում մարդու իրավունքների զեկույցում արտահայտված էր այն մտահոգությունը, որ ՀՀ Նախագահը «շարունակում է խիստ ազդեցիկ դերակատարում ունենալ դատական համակարգի անձնակազմի նկատմամբ» (տես՝ էջ 21, http://armenia.usembassy.gov/uploads/Wj/Ao/WjAo5DN1EYYDBJzd3coi5w/hrr2009_arm.pdf) դատավորների թեկնածուների առաջադրման գործընթացում: Այս մտահոգությունը բարձրաձայնվել է նաև ԵՀԲ մոնիտորինգային զեկույցներից մեկում (տես՝ «Հայաստանում ԵՀԲ-ի իրականացումը 2009-ին», «Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության տեսակետը, 2009թ. նոյեմբեր, Երևան, http://www.partnership.am/res/ENP%20reports/ENP_2009_POS_ARM-1_published.pdf , էջ. 10-11):
	Իրականում որքանով է դատավորների ընտրությունն ու առաջխաղացումը կատարվում՝ ելնելով վերջիններիս արժանիքներից:		1		Ըստ ՀՀ Դատական դեպարտամենտի՝ դատավորների ընտրությունը և պաշտոնի բարձրացումը իրականացվում է բացառապես օրենսդրական կարգավորումների, մասնավորապես՝ Դատական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներով սահմանված գործունեության հիման վրա: Սակայն հարցազրույցին մասնակցած փաստաբանի ⁵ կարծիքով միշտ չէ, որ դատավորների ընտրությունը և պաշտոնի բարձրացումը իրականացվում է արժանիքների հիման վրա. եթե իր հետ աշխատած որոշ դատավորներ ցուցաբերել են մասնագիտական

⁵ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը Փաստաբանների պալատի նախագահ Ռուբեն Սահակյանի հետ, Երևան, 2 մարտի, 2010 թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					գիտելիքների բարձր աստիճան, մյուսները շատ ավելի պակաս բանիմաց են եղել: Ինչպես նշված է նախկին դատավորի հետ հարցազրույցում⁶, չնայած դատավորական դպրոցի ձևավորման որոշակի առաջընթացին՝ դատավորների նշանակումն ու առաջխաղացումը որոշ դեպքերում շարունակում է հիմնված լինել ավելի շատ հովանավորչության, ազգակցական և անձնական կապերի, քան արժանիքների վրա: Ե՛վ նախկին դատավորը⁷, և՛ հարցազրույցին մասնակցած իրավագետներից մեկը⁸ նշեցին այն խնդիրը, որ ներկայիս դատավորների մեծ մասը նախկինում աշխատել են որպես դատախազներ կամ ոստիկանական ուժերում: Սա բավականին բացասաբար է ազդում նրանց գործունեության վրա, քանի որ նրանք պահպանում են հին մտածելակերպը: Այսինքն՝ շարունակում են դատական գործընթացը դիտարկել դատախազի կամ քննիչի տեսանկյունից, նույնիսկ եթե վերապատրաստվել են որպես դատավորներ: Դրա հետևանքով շատ դատավորներ հակված են ավելի շուտ բավարարելու տվյալ գործով դատախազի պահանջը, քան իրականացնելու արդարադատություն: Մեկ այլ հարցազրույց անցկացվել է նախկին դատախազի հետ⁹, ով հաստատել է, որ լայնորեն

⁶ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատավորի հետ, Երևան, 18 մարտի, 2010թ.

⁷ Նույն տեղում :

⁸ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության պրոֆեսոր Զրայր Ղուկասյանի հետ, Երևան. 31 մարտի, 2010թ.:

⁹ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատախազի հետ, Երևան, 23 մարտի 2010թ.:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն

Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					տարածված է դատավոր դառնալու համար քաղաքական պատկանելության, կաշառքի, ազգակցության և անօրինական ու հակաէթիկական այլ միջոցների օգտագործումը:
	Որքանո՞վ են առկա այնպիսի իրավական դրույթներ, որոնք նախատեսում են պաշտոնավարման երաշխիքները (պայմանագրերը կամայականորեն դադարեցնելու մասին սպառնալիքներից դատավորներին զերծ պահելու համար):	2			Ըստ ՀՀ Սահմանադրության 96-րդ հոդվածի՝ դատավորներն ու Սահմանադրական դատարանի անդամները նշանակվում են երկարաժամկետ հիմունքներով, իսկ պաշտոնավարումը տևում է մինչև դատավորի 65 տարեկան դառնալը: Նրանց լիազորությունները դադարեցվում են միայն ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով նախատեսված դեպքերում: ՀՀ Սահմանադրության 95-րդ և 97-րդ հոդվածներով սահմանվում է, որ դատավորները կամ Սահմանադրական դատարանի անդամները չեն կարող պատասխանատվության ենթարկվել առանց համապատասխանաբար Սահմանադրական դատարանի և Արդարադատության խորհրդի համաձայնության: «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ և 14-րդ հոդվածները Սահմանադրական դատարանի անդամներին պաշտպանում են պաշտոնավարման կամայական դադարեցումից: Նույն օրենքի 11-րդ հոդվածը սահմանում է Սահմանադրական դատարանի անդամների անձեռնմխելիությունը: Ըստ 14-րդ հոդվածի, Սահմանադրական դատարանի անդամի լիազորությունները կարող են դադարել որոշակի դեպքերում, ներառյալ՝ նրա մահը, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիությունից հրաժարվելը,

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					հրաժարական ներկայացնելը, դատարանի վճռով անգործունակ ճանաչվելը և օրենքի խախտումը: Ըստ ՀՀ Դատական օրենսգրքի 14-րդ հոդվածի, դատավորն անփոփոխելի է: Նույն օրենսգրքի 13-րդ հոդվածը մանրամասնում է դատական համակարգի անդամի կալանավորման, նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու կամ վարչական պատասխանատվության ենթարկելու կարգը:
	Իրականում ճիշտ է արդյոք, որ դատավորներին պաշտոնանկ են անում ոչ այլ պատճառով, քան պաշտոնական դիրքի չարաշահման կամ արդարադատություն իրականացնելու անընդունակության համար:		1		ՀՀ Սահմանադրական դատարանի անդամի վաղաժամ հեռացման դեպք չի գրանցվել: Ձևականորեն, որևէ դատավոր չի հեռացվել այնպիսի պատճառով, որը նախատեսված չէ օրենքով: Ըստ հարցազրույցին մասնակցած իրավագետի, վերջին երեք տարում դատավորների հեռացման չորս դեպք է արձանագրվել, որոնցից երկուսը եղել են դատավորների հետագա պաշտոնական գործունեությանը խոչընդոտող հիվանդության, իսկ մյուս երկուսը՝ մասնագիտական պարտականությունները պատշաճ կերպով չկատարելու (դատական գործի անհիմն հետաձգում կամ անհամապատասխան պատժամիջոցի կիրառում) համար կարգապահական պատժամիջոցների պատճառով (տես՝ համապատասխանաբար «Առավոտ» օրաթերթ, 2 մայիսի, 2006թ, http://www.aravot.am/am/home/archive/0/view/2006-05-02 և www.court.am/files/news/411_am.pdf): Հեռացված դատավորներից մեկը պնդում է, որ խախտվել են հեռացման համապատասխան ընթացակարգերը, իսկ մյուսի պնդմամբ կիրառվել է

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					քաղաքական ճնշում: Փորձագետները և իրավական ոլորտի աշխատողները միասնական կարծիք չունեն այս դեպքերի վերաբերյալ. ոմանք հեռացումները արդարացված են համարում, իսկ մյուսները՝ ոչ: Օրինակ, նախկին դատախազը¹⁰ միանշանակ համոզված է, որ բոլոր հեռացումները անձնական վրեժխնդրության կամ քաղաքական ճնշման արդյունք են: Մամուլն անդրադարձել է այն փաստին, որ դատավորներից մեկի հանդեպ կարգապահական վարույթ է կիրառվել անմիջապես այն բանից հետո, երբ նա ազատ է արձակել է երկու գործարարի, որոնք բարձրաստիճան պաշտոնյաներին մեղադրել էին կոռուպցիայի մեջ, այնուհետև կասկածելի կերպով հետապնդումների ենթարկվել հայկական իշխանությունների կողմից (տես՝ www.azatutyun.am/content/article/1590615.html, www.panorama.am/am/law/2007/09/26/ohanyan, www.a1plus.am/am/politics/2007/09/27/20420):
	Որքանո՞վ է առկա իրավական կարգավորումը ապահովում դատավորների աշխատավարձերի համատեղելիությունը պետական բարձրաստիճան այլ պաշտոնյաների աշխատավարձերի հետ:	2			Դատավորների և Սահմանադրական դատարանի անդամների պաշտոնային դրույքաչափերը սահմանվում են «ՀՀ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածով: Նույն օրենքի 9-րդ և Դատական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածների համաձայն, առաջին ատյանի

¹⁰ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատախազի հետ, Երևան, 23 մարտի 2010թ.:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					դատարանների դատավորների աշխատավարձի պաշտոնային դրույքաչափը ամեն տարի սահմանվում է «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի առանձին հոդվածով (տես՝ «ՀՀ 2009թ. պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածը և նույնը՝ 2010թ. համար): Վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատավորների աշխատավարձի պաշտոնային դրույքաչափերը սահմանվում են ՀՀ դատական օրենսգրքի 75-րդ հոդվածով: Նույն հոդվածը նաև սահմանում է այն հավելավճարները, որոնք կարող են կիրառվել դատավորների աշխատավարձի պաշտոնային դրույքաչափերի նկատմամբ:
	Իրականում դատավորների աշխատավարձերը համատեղելի՞ են պետական բարձր պաշտոններ զբաղեցնող այլ պաշտոնյաների աշխատավարձերի հետ:	2			Դատավորների աշխատավարձերի դրույքաչափերը սովորաբար այլ մարմինների ղեկավար աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերից բարձր են: Այսպիսով, «ՀՀ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի մասին» ՀՀ օրենքի 2.1 հոդվածի համաձայն, Սահմանադրական դատարանի նախագահը ստանում է ամսական 680 000 դրամ աշխատավարձ¹¹, իսկ Սահմանադրական դատարանի անդամները՝ 600 000 դրամ: Միաժամանակ, վերոնշյալ օրենքի համաձայն, ՀՀ նախագահի և ՀՀ վարչապետի պաշտոնային դրույքաչափերը սահմանված են, համապատասխանաբար, ամսական 400 000 և 340 000 դրամ (տես՝ Հոդված 1, 2), ինչը համապատասխանում է առաջին ատյանի

¹¹400 դրամը հավասար է 1 ԱՄՆ դոլարի

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					դատարանների դատավորների ամսական աշխատավարձի պաշտոնային դրույթաչափին, որը հավասար է 440 000 դրամի (~ 1100 դոլար) (տես՝ http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=3419&lang=arm և http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=3741&lang=arm):
	Արդյո՞ք դատական համակարգին օրենքով իրավունք է վերապահված առաջարկել, հատկացնել և կառավարել սեփական բյուջեն:	2			ՀՀ Դատական օրենսգրքի հոդված 64-ի 1-ին մասի համաձայն, դատարանները ֆինանսավորվում են ՀՀ դատական ղեկարարմանն ու կողմից պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի շրջանակում: Դատական ղեկարարմանն ու կենտրոնական մարմնի եւ առանձնացված ստորաբաժանումների ֆինանսավորումն արտացոլվում է բյուջետային հայտում եւ պետական բյուջեում առանձին տողով՝ որպես ՀՀ դատարաններ: Նույն հոդվածը սահմանում է դատական համակարգի բյուջետավորման կարգը: Այսպիսով, դատարանները ֆինանսավորվում են պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի առանձին հոդվածով: Միևնույն ժամանակ, դատարանը սեփական նախաձեռնությամբ է որոշում, թե ինչպես պետք է օգտագործվեն տրամադրված միջոցները: «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն, սահմանադրական դատարանի նախագահը կառավարությանն է ներկայացնում սահմանադրական դատարանի ծախսերի նախահաշիվը պետական բյուջեի նախագծում ընդգրկելու համար:
	Իրականում դատական համակարգն արդյո՞ք	2			Ըստ ՀՀ դատական ղեկարարմանն ու, վերևում նկարագրված օրենսդրական դրույթները

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
	առաջարկում, հատկացնում և կառավարում է սեփական բյուջեն:				գործնականում կիրառվում են:
	Որքանով են առկա դատավորներին դատական գործերի վարույթը հանձնելու գործընթացը օբյեկտիվ ձևով կարգավորող դրույթներ, գործընթաց, որը ղեկավարվում է դատական համակարգի կողմից:	2			Այս գործընթացը կարգավորվում է ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 2009թ. 10-Լ որոշմամբ: Այդ որոշման համաձայն, նույն նստավայրում քաղաքացիական գործեր քննող դատավորների միջև գործերի բաշխումն իրականացվում է դատական տարածքի մեջ մտնող թաղամասերով կամ փողոցներով, ընդ որում դատավորին ամրացված տարածքը փոխվում է յուրաքանչյուր տարի, իսկ քրեական գործեր քննող դատավորների միջև գործերի բաշխումն իրականացվում է մուտք եղած գործերի հերթական համարներով՝ ըստ դատավորների դրոշմակնիքների հերթական համարի:
	Իրականում արդյո՞ք դատավորներին գործի վարույթ է հանձնվում օբյեկտիվ ձևով, դատական համակարգի կողմից ղեկավարվող գործընթացի միջոցով:		1		ՀՀ դատական դեպարտամենտից ստացված տեղեկանքի համաձայն, այո: Սակայն հարցազրույցին մասնակցած փաստաբանը ¹² նշեց, որ գործընթացի վրա կարող են ազդեցություն ունենալ որոշ սուբյեկտիվ գործոններ: Օրինակ, եթե աշխատանքի ծանրաբեռնվածության խնդիր կա, դատավորը կարող է ավելի շուտ հեշտ գործ վերցնել, քան՝ դժվար: Մեկ այլ օրինակ է, երբ գործը վերցնում է շահի ակնկալիքով՝ պայմանավորված մասնագիտական հաջողության կամ կաշառքի հնարավորությամբ: Որպես կանոն, գործերը վարույթ վերցնելը որոշվում է դատարանի նախագահի սուբյեկտիվ անձնական վճռով:

¹² Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը Փաստաբանների պալատի նախագահ Ռուբեն Սահակյանի հետ, Երևան, 2010 թ. մարտի 2:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					Նախկին դատավորը¹³ համամիտ էր դատավորներին գործերի վարույթ հանձնելու գործընթացի սուբյեկտիվության հետ, հատկապես քրեական գործերի դեպքում, երբ դատարանի նախագահը միակ ընտրություն կատարողն է: Նախկին դատախազը¹⁴ համամիտ է այս կարծիքի հետ՝ կապված դատավորներին քրեական գործերի վարույթ հանձնելիս դատարանի նախագահի որոշումների սուբյեկտիվ բնույթի հետ:

¹³ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատավորի հետ, Երևան, 2010 թ. մարտի 18:

¹⁴ Նախագծի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատախազի հետ, Երևան, 2010 թ. մարտի 23:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
Ազատություն միջամտությունից	Որքանո՞վ են առկա դատավորներին արտաքին միջամտությունից կամ անհարկի ազդեցությունից պաշտպանող կամ մասնավոր շահերից զերծ պահող իրավական շրջանակեր կամ սահմանադրական դրույթներ:	2			ՀՀ Սահմանադրության 97-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «արդարադատություն իրականացնելիս դատավորը եւ սահմանադրական դատարանի անդամն անկախ են, ենթարկվում են միայն Սահմանադրությանը և օրենքին»: ՀՀ դատական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի համաձայն, «դատավորի գործունեությանը օրենքով չնախատեսված միջամտությունն արգելվում է: Նման արարքը քրեորեն հետապնդելի է: Պետական ծառայողների համար այն առաջացնում է նաև կարգապահական պատասխանատվություն՝ ընդհուպ մինչև զբաղեցրած պաշտոնից կամ ծառայությունից ազատում՝ պետական ծառայությունը կարգավորող համապատասխան օրենքներով սահմանված կարգով»: Ըստ օրենքի, դատավորները պարտավոր են Դատարանների նախագահների խորհրդի էթիկայի հանձնաժողովին տեղեկացնել այսպիսի միջամտությունների մասին (տես՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածը): Ավելին, այդ կերպ չվարվելը վարչական պատասխանատվություն է առաջացնում (տես՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 153-րդ հոդվածը): ՀՀ սահմանադրական դատարանի անդամները անկախ են և սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելիս ենթարկվում են միայն Սահմանադրությանն ու օրենքներին (տես «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					9-րդ հոդվածը): Սահմանադրական դատարանի անդամն իրավունք չունի իր գործունեության կապակցությամբ հայցելու կամ ստանալու որեւէ ցուցում: Դատարանի անդամի գործունեության կապակցությամբ նրա նկատմամբ որեւէ ներգործություն անթույլատրելի է եւ հետապնդվում է օրենքով: Ավելին, սահմանադրական դատարանի անդամի գործունեությանը միջամտության կամ նրա նկատմամբ այլ ներգործության յուրաքանչյուր փաստի մասին սահմանադրական դատարանի անդամն անհապաղ իրազեկում է սահմանադրական դատարանին, որն իր որոշմամբ կարող է իրավասու մարմիններից պահանջել անհապաղ պատասխանատվության ենթարկել միջամտություն թույլ տված եւ (կամ) այն կազմակերպած անձին: Նույն օրենքի հոդված 6-ը սահմանում է, որ «Սահմանադրական դատարանի անդամի, նրա ընտանիքի անդամների, նրա զբաղեցրած բնակելի եւ ծառայողական տարածքների անձեռնմխելիության նկատմամբ ոչ իրավաչափ ներգործության կամ ներգործության սպառնալիքի դեպքում սահմանադրական դատարանի պահանջով իրավասու պետական մարմինները պարտավոր են անհապաղ ձեռնարկել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները սահմանադրական դատարանի անդամի, նրա ընտանիքի անդամների եւ նրա զբաղեցրած բնակելի եւ ծառայողական շինությունների անվտանգությունն ապահովելու ուղղությամբ»: ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 301.1-ը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում ՀՀ

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					սահմանադրական դատարանի դեմ ուղղված գործողության համար: Հոդված 332-ը քրեական պատիժ է նախատեսում առհասարակ արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտելու համար, իսկ հոդված 347-ը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում արդարադատություն իրականացնելիս կամ նախաքննության ընթացքում դատավորների նկատմամբ սպառնալիքների կամ բռնության համար:
	Իրականում որքանո՞վ են դատական որոշումներն ու հետապնդումները զերծ պետական պաշտոնյաների կողմնակալ կամ անհարկի ազդեցությունից կամ մասնավոր շահերից:		1		Հարցազրույցի մասնակցած երկու անկախ փաստաբանների ¹⁵ կարծիքով, չնայած դատավորների և սահմանադրական դատարանի անդամների անկողնակալությունը պաշտպանված է օրենքով, Հայաստանի դատական համակարգն, ընդհանուր առմամբ, մեծապես ենթարկվում է երկրի նախագահի և այլ քաղաքական ու ոչ քաղաքական գործիչների ազդեցությանը: Բացի այդ, հանրության կողմից դատական համակարգն ընկալվում է որպես ծայրահեղ կոռումպացված (տես www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2009): Լրատվամիջոցներն անդրադարձել են դատավորների կողմից կաշառք վերցնելու, կողմնակալ, այլոց ազդեցությամբ կայացված կամ պարզապես սխալ որոշումներ կայացնելու և արդարադատության իրականացումն խեղաթյուրելու բազմաթիվ դեպքերի (տես՝ www.transparency.am/media_archive.php):

¹⁵ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը երկու փաստաբանների հետ, Երևան, 31 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					Ինչպես լրատվամիջոցներից մեկին տված հարցազրույցի ժամանակ նշել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախկին նախագահ Հովհաննես Մանուկյանը, դատավորների կարգապահական պատասխանատվության անկատար կանոնակարգումը առաջ է բերում նրանց նկատմամբ ապօրինի ճնշումների բազմաթիվ հնարավորություններ (տես՝ www.hhpress.am/index.php?sub=hodv&hodv=20080909_1&flag=am): ԱՄՆ պետդեպարտամենտի Հայաստանի վերաբերյալ մարդու իրավունքների 2009թ. զեկույցը նույնպես քննության է առնում երկրի դատական համակարգի վրա քաղաքական ճնշումների և դատական համակարգում կոռուպցիայի խնդիրները (տես՝ http://armenia.usembassy.gov/uploads/Wj/Ao/WjAo5DN1EYYDBJzd3coi5w/hrr2009_arm.pdf): Մասնավորապես նշվում է. որ «...դատարանները լայնորեն ընկալվում են որպես կոռումպացված կառույց ու քաղաքացիական գործերի հնարավոր հայցվորները հաճախ հայց հարուցելուց առաջ քննության են առնում այն հանգամանքը, թե ով ունի ավելի շատ ռեսուրսներ դատավորների վրա ներազդելու համար՝ իրենք, թե պատասխանողը»: Քաղբանտարկյալների կամ քաղաքական հիմքերով ձերբակալվածների առումով զեկույցում նշվել է, որ ձերբակալումների մեծ մասի համար այս կամ այն չափով հիմք է ծառայել քաղաքական ազդեցությունը: Կողմնակալ կամ ազդեցության ներքո կայացված

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					դատական որոշումներին անդրադարձել է նաև մեկ այլ զեկույց՝ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի վերջնական զեկույցը, Վարշավա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf , էջ 7, որը ցույց է տալիս, որ դիտարկման ենթարկված դատավարությունների 42%-ի դեպքում, դիտորդների կարծիքով, դատավորները անկողմնակալ չեն եղել: Դիտարկված բազմաթիվ դեպքերում դատավորները կողմնակալություն են ցուցաբերել հոգուտ մեղադրող կողմի: Ըստ զեկույցի, այն մտայնությունը, որ դատավորները գործում են են դատախազների հետ «ձեռք-ձեռքի տված»՝ նսեմացնում է դատավորների և առհասարակ դատական համակարգի անկողմնակալությունը (տես՝ էջ 112):
ՄԻՎՎՈՐ (Դատական համակարգի անկախություն)	19/24 (79.1%)				
Բարելավել դատավորների, դատախազների և դատական համակարգի պաշտոնյաների ուսուցումը (մարդկային ռեսուրսների կառավարում)	Որքանով են առկա իրավական դրույթներ, որոնք ապահովում են դատավորների կանոնավոր ուսուցումը դատական նոր գործելակերպի և ընթացակարգերի, նոր և (կամ) փոփոխված օրենքների վերաբերյալ:	2			Դատավորների թեկնածուների և դատավորների ուսուցումն ու վերապատրաստումը կարգավորվում են ՀՀ դատական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներով: Մասնավորապես, ՀՀ դատական օրենսգրքի 193-րդ հոդվածի համաձայն, որակավորման հանձնաժողովը մինչև համապատասխան օրացուցային տարվա հոկտեմբերի 1-ը սահմանում է վերապատրաստման հիմնական ուղեցիղները, վերապատրաստման ծրագրերի ընդհանուր ժամաքանակը, սակայն ոչ պակաս, քան տարեկան 80 և ոչ ավելի, քան 120 ակադեմիական ժամ ընդհանուր տևողությամբ:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
	Իրականում ճիշտ է արդյոք, որ դատավորները կանոնավոր կերպով ուսուցում են անցնում, և նրանց համար մատչելի են դատական նոր գործելակերպերն ու ընթացակարգերը, ինչպես նաև նոր և (կամ) փոփոխված օրենքները:	2			Նույն օրենսգրքի 77-րդ հոդվածի համաձայն, պարտադիր վերապատրաստման ծրագրերին մասնակցելուց բացի, դատավորն իրավունք ունի մասնակցելու այլ կրթական վերապատրաստման ծրագրերի, համաժողովների և իրավաբանների մասնագիտական այլ հավաքների: Իսկ նույն օրենսգրքի 167-րդ հոդվածի համաձայն, դատավորի լիազորություններն Արդարադատության խորհրդի առաջարկության հիման վրա ենթակա են պարտադիր դադարեցման ՀՀ նախագահի կողմից, եթե դատավորը երկու տարի անընդմեջ չի անցել տարեկան վերապատրաստման ծրագրերը: Դատական դպրոցը կազմակերպում է դատավորների վերապատրաստման շարունակական դասընթացներ քաղաքացիական, վարչական և քրեական իրավունքի ոլորտներում՝ ըստ դատավորների մասնագիտացումների: Մասնավորապես, ըստ ՀՀ դատական դեպարտամենտի տված տեղեկանքի, 2009թ. ընթացքում կազմակերպվել են ուսուցումներ քաղաքացիական և քրեական իրավունքի ոլորտներում կատարվող օրենսդրական փոփոխությունների վերաբերյալ: Ուսումնական դասընթացների և քննարկումների կանոնավոր բնույթը վիճարկող որևէ տեղեկատվություն չկա:
ՄԻՎՈՐ (Մարդկային ռեսուրսների կառավարումը դատական համակարգում)	4/4 (100.0%)				

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
Բարելավել արդարադատության մատչելիությունը	Որքանով են առկա դատական ծախսեր կատարելու միջոցներ չունեցող անձանց պետական անվճար պաշտպանություն ապահովելու մասին իրավական դրույթներ:		1		ՀՀ սահմանադրության 19-րդ և 20-րդ հոդվածների համաձայն, յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու և իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք: Փաստաբանության մասին ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն, քրեական և որոշակի քաղաքացիական գործերով պետությունը երաշխավորում է անվճար իրավաբանական օգնություն. նույն օրենքի 41-րդ և 42-րդ հոդվածներով սահմանված կարգով դա կատարվում է պետության հաշվին, թեև հանրային պաշտպանի գրասենյակը գործում է փաստաբանների պալատի կազմում: ԱՄՆ պետդեպարտամենտի՝ Հայաստանի վերաբերյալ 2009թ. Մարդու իրավունքների զեկույցը դիտարկում է, որ «Ամբաստանյալները նաև որոշ դեպքերում հրաժարվում են հանրային պաշտպաններից՝ առաջնորդվելով այն ընկալմամբ, որ հանրային պաշտպանները գաղտնի համաձայնության են գալիս դատախազների հետ» (տես՝ էջ 22): Տեղական մի փորձագետի կարծիքով, անվճար պետական պաշտպանության համակարգում, որը հեռու է բավարար լինելուց, որևէ բարելավում չի արձանագրվել (տես՝ «Հայաստանում ԵԶԲ-ի իրականացումը 2009-ին», «Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության տեսակետը, նոյեմբեր 2009, Երևան, http://www.partnership.am/res/ENP%20reports/ENP_2009_POS_ARM-1_published.pdf, էջ 11):

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					Վերոնշյալը հաստատվում է նաև մոնիտորինգի այլ արդյունքներով, ըստ որոնց, դիտարկած դեպքերի շուրջ 37 տոկոսում դատարանում քրեական գործի քննության ընթացքում ամբաստանյալները չեն օգտվել պաշտպանի ծառայություններից, ինչը ամբաստանյալին՝ պաշտպան ունենալու և անվճար իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքները չպարզաբանելու հետևանք է եղել: (տես՝ «Արդար դատաքննության իրավունքի իրացումը ՀՀ դատական համակարգում (Մոնիտորինգի արդյունքներ)», Զարգացման հայկական ինստիտուտ (Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամ - Հայաստանյան մասնաճյուղի ֆինանսավորմամբ), Երևան, 2009թ., էջ19, http://www.institute.am/images/PDF_files/PDF_publications/book%20mon%20art%206.pdf): Դատական գործընթացների մոնիտորինգի վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի վերջին զեկույցը նաև եզրահանգում է, որ հանրային պաշտպանի գրասենյակի միջոցով տրամադրվող իրավական օգնության որակը բարելավման կարիք ունի (տես՝ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի վերջնական զեկույց, Վարչավա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf, էջ 11):
	Դատական համակարգում որքանով են առկա թարգմանական համարժեք ծառայություններ (օր.՝ դատական գործընթացին		1		ՀՀ դատական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեական գործով գործին մասնակցող և հայերենին չտիրապետող անձանց դատարանը ՀՀ հաշվին ապահովում է թարգմանչի ծառայություններով: Նույն հոդվածով վարչական գործերով և օրենքով

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
	մասնակցող՝ տվյալ լեզվին չտիրապետող կամ խուլ մարդկանց համար).				սահմանված քաղաքացիական գործերով գործին մասնակցող ֆիզիկական անձանց դատարանը պետության հաշվին ապահովում է թարգմանչի ծառայություններով, եթե նրանք չեն տիրապետում հայերենին և ապացուցում են, որ բավարար միջոցներ չունեն վճարովի թարգմանություն ապահովելու համար: Սակայն, ըստ հարցազրույցին մասնակցած փաստաբանի¹⁶, թեև դատական գործերի լսումներն ապահովվելու համար դատավորները շահագրգռված են թարգմանչական ծառայություն ունենալու, միշտ չէ, որ ապահովվում է թարգմանության պատշաճ որակը: ՀՀ դատական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի և Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի համաձայն, ենթադրվում է, որ թարգմանության համար վճարում է դատական գործի կողմերից մեկը (որը բավական թանկ արժե), իսկ կողմերը միշտ չէ, որ կարող են իրենց թույլ տալ վարձել բարձր որակավորում ունեցող թարգմանչի, որն էլ իր հերթին բացասաբար է անդրադառնում դատական գործընթացի վրա: Այսուհանդերձ, որոշ դեպքերում, եթե շահագրգիռ կողմն ապացուցում է իր անվճարունակությունը, ապա թարգմանչական ծախսերը հոգում է պետությունը (տես՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի հոդված 19-ը): Այս կարծիքը հաստատեց նաև նախկին դատավորը¹⁷: Իրավագետներից մեկն¹⁸ այն կարծիքին է, որ եթե

¹⁶ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը Փաստաբանների պալատի նախագահ Ռուբեն Սահակյանի հետ, Երևան, 2 մարտի, 2010թ.

¹⁷ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատավորի հետ, Երևան, 18 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն						
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ		Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
			Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
			2	1	0	
						Քարգանձական ծախսերը վճարում է դատական գործի կողմերից մեկը և ոչ թե պետությունը, ապա դա կարող է հանգեցնել թարգմանչի կողմից կողմնակալ վերաբերմունքի: Խուլ անձանց համար որևէ կոնկրետ դրույթ չի նախատեսվում, բայց, ինչպես նշել են մի քանի գործող իրավաբաններ, իրականում իրադրությունն այս առումով նման է թարգմանության հետ կապված իրադրությանը:
ՄԻԱՎՈՐ (Արդարադատության մատչելիությունը)	2/4 (50.0%)					
Ապահովել, որ դատական համակարգը բավարար ռեսուրսներ ունենա իր գործառնության իրականացնելու համար	Ֆինանսական ռեսուրսներ	Դատական համակարգի ընդհանուր բյուջեի մեջ կատարվող փոփոխությունները որքանով են համատեղելի ազգային բյուջեի աճի հետ և որքանով են դրանք արտացոլում դատական ծառայությունների պահանջարկի փոփոխությունները:		1		Ըստ ՀՀ դատական դեպարտամենտի տեղեկանքի, միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ պետական բյուջեի որոշակի ամրագրված տոկոս պետք է տրամադրվի դատական համակարգին: Ի տարբերություն այս գործելակերպի, ՀՀ դատարաններին պետական բյուջեից տրամադրվում է որոշակի կոնկրետ գումար և ոչ թե տոկոս: Ընդ որում, պետական բյուջեի աճի հետ դատական համակարգի բյուջեի փոփոխությունների համատեղելիության որևէ իրավական կարգավորում գոյություն չունի:
	Մարդկ	Արդյո՞ք կան		1		ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի

¹⁸ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության պրոֆեսոր Հրայր Ղուկասյանի հետ, Երևան, 31 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն						
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ		Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
			Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
			2	1	0	
Ենթանպատակ	ային ռեսուրսներ/Կարողություն	ընթացակարգային կանոններ, որոնք կանխարգելում են չափազանց երկար ընդհատումները, դատավորների համար ապահովում են գործը լսելու և դատավճիռը կայացնելու բավարար ժամանակ և ապահովում են բողոքարկումների լսումը առանց անհիմն հետաձգումների:				111-րդ հոդվածի համաձայն, գործը դատարանում պետք է քննվի և վճիռ կայացվի ողջամիտ ժամկետում, դատաքննությունն էլ, որպես կանոն, պետք է ավարտվի մեկ դատական նիստով: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի համաձայն, յուրաքանչյուր ոք ունի արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր շահերին առնչվող քրեական գործի քննության իրավունք: Հարցազրույցի մասնակցած իրավագետի ու փաստաբանների ¹⁹ կարծիքով, այն փաստը, որ կոնկրետ չի սահմանվում, թե որը կարելի է համարել «ողջամիտ» ժամկետ, հանգեցնում է մեկնաբանության և դատավորների կողմից կամայական որոշումների կայացման, ովքեր կարող են հետաձգել գործի քննությունը՝ սեփական հայեցողությամբ կամ առաջնորդվելով անձնական շահերով:
	Մարդկային ռեսուրսներ/Կարողություն	Իրականում արդյո՞ք գործերը լսվում են և դատավճիռներն արձակվում առանց երկարատև հետաձգումների և ավելորդ ընդհատումների:		1		Ըստ Դատական դեպարտամենտի կողմից տրամադրված տեղեկանքի, պարբերաբար ուսումնասիրություններ և ամփոփումներ են իրականացվում դատական ժամկետների վերաբերյալ: Դրանք դրական ազդեցություն են ունենում այս հարցի կարգավորման առումով: Նշվում է նաև, որ որ Եվրոպական դատարանը Հայաստանի Հանրապետության առնչությամբ առաջմ չի արձանագրել ողջամիտ ժամկետի որևէ խախտում: Պաշտոնից հեռացված չորս դատավորներից մեկը

¹⁹ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցները Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության պրոֆեսոր Հրայր Դուկասյանի և երկու փաստաբանների հետ, Երևան, 31 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն						
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ		Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
			Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
			2	1	0	
						մեղադրվել է «ողջամիտ ժամկետը» երկարաձգելու և դատական գործի քննությունը չորս ամիս հետաձգելու մեջ (տես՝ «Առավոտ» օրաթերթ, 2 մայիսի, 2006թ., http://www.aravot.am/am/home/archive/0/view/2006-05-02): Ավելին, փաստաբանի²⁰ կարծիքով, հետաձգված գործերը սովորական երևույթ են դատարաններում, հատկապես՝ քրեական հանցագործությունների դեպքում: Որպես կանոն, առաջին նիստը միշտ հետաձգվում է: Հետաձգման պատճառները տարբեր են՝ սկսած դատավորի կողմից կաշառքի ակնկալիքից մինչև դատարանի աշխատակազմի կողմից նիստի վատ կազմակերպումը: Ինչպես նշել է նախկին դատավորը²¹, դատական գործերը շատ հաճախ հետաձգվում են: Հիմնական պատճառը դատաքննության գործընթացն արագացնելու համար որոշակի ձեռքբերման ակնկալիքն է՝ հիմնականում կաշառքի տեսքով: Հարցազրույցին մասնակցած իրավաբան փորձագետը²² նույնպես մատնանշեց անհիմն հետաձգումների գոյություն ունեցող գործելակերպը, որոնց նպատակը շատ դեպքերում կողմերին ստիպելն է, որ դատավորի հետ «բանակցություններ» սկսեն:

²⁰ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը Փաստաբանների պալատի նախագահ Ռուբեն Սահակյանի հետ, Երևան, 2 մարտի, 2010թ..

²¹ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատավորի հետ, Երևան, 18 մարտի, 2010թ.

²² Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության պրոֆեսոր Հրայր Դուկասյանի հետ, Երևան, 18 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն						
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ		Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
			Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
			2	1	0	
						Նախկին դատախազի ²³ կարծիքով, հետաձգումները սովորաբար տեղի են ունենում քաղաքատարկյալների գործերով դատավարությունների դեպքում կամ (և)` երբ բարձրագույն ղեկավարության կողմից «հրաման» կա դատավարության գործընթացը դանդաղեցնելու, քանի որ այն առնչվում է իրենց անձնական շահերին:
Մարդկային ռեսուրսներ/Կարողություն	Որքանով է յուրաքանչյուր դատավոր տիրապետում իր աշխատանքը կատարելու համար անհրաժեշտ հիմնական գործիքներին, այն է` բավարար գրասենյակային տարածք, համարժեք օժանդակ աշխատակազմ, տեքստային մշակումների համար անհրաժեշտ սարքավորումներ, իրավաբանական գրադարան (թե ֆիզիկական և թե առցանց) և այլն:		1			ՀՀ դատական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի համաձայն, առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանների յուրաքանչյուր դատավոր ապահովված է մեկ օգնականով, գործավարով, առանձին դեպքերում նաև խորհրդականով, իսկ վճռաբեկ դատարանի նախագահը, պալատների նախագահներն ու դատավորներն ունեն երկուական օգնական: Ըստ ՀՀ դատական դեպարտամենտի, յուրաքանչյուր դատավոր ապահովված է առանձին աշխատասենյակով, դատարաններն ապահովված են աշխատակազմով, անհրաժեշտ սարքավորումներով, ինտերնետով, մշտապես թարմացվող գրադարանով, դատարաններում տեղադրված են «Դատալեքս» հանրային տեղեկատվական կրպակներ: Դատաիրավական բարեփոխումների 2009-2011թթ. ռազմավարական գործողությունների ծրագրից բխող միջոցառումները ներառում են դատարանների շենքերի պայմանների բարելավում և տեխնիկական վերազինում, մասնավորապես, առնվազն 10 դատարանների նոր շենքերի կառուցում, և դրանց ու

²³ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատախազի հետ, Երևան, 23 մարտի 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ		Համապատասխանության սանդղակ		
			Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա
			2	1	0
					գոյություն ունեցող երկու շենքերի՝ կազմակերպչական տեխնիկայով ապահովում 3 փուլով: Սակայն բարեփոխումների գործընթացը շարունակվում է, և ոչ բոլոր դատարանների շենքային պայմաններն են բարելավված, մասնավորապես՝ որոշ մարզերում:
ՄԻՎՈՐ (Դատաիրավական ռեսուրսներ)	4/8 (50.0%)				
Բարելավել դատական համակարգի թափանցիկությունը	Որքանով է դատարաններում օրենքով պահանջվող՝ գործերի քննությունը հանրության և լրատվամիջոցների համար դոմբաց:			1	ՀՀ դատական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի համաձայն, ՀՀ դատարաններում գործերի քննությունը դոմբաց է: Դատական քննությունը կամ դրա մի մասն անցկացվում է դռնփակ միայն դատարանի որոշմամբ՝ հանրության բարձր, հասարակական կարգի, պետական անվտանգության, դատավարության մասնակիցների անձնական կյանքի կամ արդարադատության շահերի պաշտպանության նկատառումներով: Որդեգրման գործերով որդեգրողի պահանջով դատական քննությունն անցկացվում է դռնփակ: Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի եզրափակիչ մասը հրապարակվում է դոմբաց միստում: Որդեգրման գործերով դատական ակտի եզրափակիչ մասը կարող է հրապարակվել միայն որդեգրողի համաձայնությամբ: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի հոդված 114-ի համաձայն, դատական նիստի կինոեւլուսանկարահանումը, տեսաձայնագրումը, ինչպես նաեւ հեռարձակումը ռադիոյով ու հեռուստատեսությամբ կատարվում են կողմերի համաձայնությամբ՝ գործը քննող դատարանի թույլտվությամբ: Որոշ փորձագետներ նշել են, որ սա

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					դատավորներին հնարավորություն է տալիս սահմանափակելու դատավարության գործընթացի բաց լինելը: Քրեական իրավունքի տեսակետից, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 314-ի համաձայն, նախագահողի կարգադրությունները պարտադիր են դատական քննությանը մասնակցող կամ դատական նիստին ներկա գտնվող յուրաքանչյուր անձի համար: Իրավագետների կարծիքով, առանց որևէ սահմանափակման կամ պայմանի, որոշումներ կայացնելու այս լիազորությունը նույնպես հնարավորություն է ստեղծում՝ լրագրողներից և հանրությունից ազատվելու նպատակով կամայական որոշումներ կայացնելու արատավոր դատավարական գործելակերպի համար: ՀՀ դատական օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի համաձայն, Դատարանների նախագահների խորհուրդը մշակում և հաստատում է զանգվածային լրատվության միջոցների հետ դատարանների համագործակցության կանոնները:
	Իրականում, ընդհանուր առմամբ, դատաքննությունները որքանով են բաց հանրության և լրատվամիջոցների համար և կարող են արդյոք վերջիններիս համար բավարար տարածք ապահովել դատարանի դահլիճում:		1		Ըստ ՀՀ դատական դեպարտամենտի, Հայաստանում դատական նիստերը, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի, անցկացվում են դռնբաց, ինչն ապահովում է ինչպես քաղաքացիների, այնպես էլ լրատվամիջոցների համար ազատ մուտք դատարանի դահլիճ: Սակայն մոնիտորինգի որոշ արդյունքներ ապացուցում են, որ սա իրականությանը չի համապատասխանում:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն

Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի (Վարչավա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf, տես՝ էջ 38) վերջնական զեկույցը ցույց է տալիս, որ մի շարք թերություններ, ինչպիսիք են՝ դատարանի շենք մուտք գործելու հնարավորության սահմանափակումները, դատական լսումների ժամանակացույցերում առկա անճշտությունները, դատական միստերի դահլիճների ցածր լսելիությունը և մի շարք դահլիճներում տեխնիկական միջոցների անբավարար հագեցվածությունը խոչընդոտել են հանրությանը՝ հետևելու դատական միստերի ընթացքին: Ձեկույցում նշվում է, որ «որոշ դեպքերում, ամբաստանյալներին ծափահարությունների միջոցով ողջունելու համար հասարակության ներկայացուցիչներն առանց նախազգուշացման հեռացվել են միստերի դահլիճից» (տես՝ էջ 45): Արդար դատավարության վիճակի գնահատման վերաբերյալ մոնիտորինգի այլ արդյունքները ցույց տվեցին, որ դատարանների շենքային և նյութատեխնիկական պայմանները այդքան էլ բարվոք չեն, ինչը բացասաբար է անդրադառնում ոչ միայն դատարաններում աշխատանքի պատշաճ կազմակերպման գործընթացի վրա, այլև ուղղակիորեն սահմանափակում է գործերի քննման հրապարակայնությունը (տես՝ «Արդար դատաքննության իրավունքի իրացումը ՀՀ դատական համակարգում (Մոնիտորինգի արդյունքներ)», Ջարգացման հայկական ինստիտուտ (Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամ - Հայաստանյան մասնաճյուղի

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն

Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					ֆինանսավորմամբ), Երևան, 2009թ., էջ17, http://www.institute.am/images/PDF_files/PDF_publications/book%20mon%20art%206.pdf): Հարցազրույցին մասնակցած փաստաբանի²⁴ կարծիքով, որոշ «մեծ» դատական գործերի ժամանակ դատարանների դահլիճները չեն բավարարում նիստերին մասնակցելու ցանկություն ունեցողներին տեղավորելու համար, թեև նման իրադրությունը հաճախ չէ, որ պատահում է: Որոշ, հիմնականում՝ քաղաքական գործերի դեպքում, հարազատների, լրագրողների կամ ընդդիմության աջակիցների ներկայությունը կանխելու համար կիրառվում է պետական հիմնարկների աշխատողներով դահլիճը լցնելու գործելակերպը, ընդ որում՝ առանց պարզաբանելու, թե ինչ գործ ունեն վերջիններիս այնտեղ: Նման խնդիր բացահայտվեց նաև նախկին դատավորի²⁵ և նախկին դատախազի²⁶ հետ հարցազրույցներից: Նշված գործելակերպը նշվել է նաև ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի (Վարչավա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf) վերջնական զեկույցում: Ձեկույցում մասնավորապես ասվում է. «Որոշ դեպքերում, նիստերի դահլիճ մուտք գործելիս քաղաքացիական

²⁴ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը Փաստաբանների պալատի նախագահ Ռուբեն Սահակյանի հետ, Երևան, 2 մարտի, 2010թ.

²⁵ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատավորի հետ, Երևան, 18 մարտի, 2010թ.

²⁶ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին դատախազի հետ, Երևան, 23 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					համազգեստ կրող իրավապահ մարմինների աշխատակիցները ստանում էին արտոնյալ հնարավորություն, մինչդեռ հանրության ներկայացուցիչները տեղեկացվում էին, որ ազատ մատուցվող չկան» (տես՝ էջ 43-44): Համանման դեպքերի մասին տեղեկացրել են մաև լրատվամիջոցները (տես՝ http://www.armtoday.info/default.asp?Lang= Am&NewsID=7907&SectionID=0&RegionID=0&Date=01/15/2009&PagePosition=1 և http://www.hraparak.am/hodvac.php?h_id=4565):
Օրենքը որքանով է պահանջում ապահովել դատավճիռների հրապարակումը և մատչելիությունը հանրության համար:		1		ՀՀ դատական օրենսգրքի 68-րդ հոդվածի համաձայն, վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերը (որոշումները) ենթակա են պարտադիր հրապարակման ՀՀ պաշտոնական տեղեկագրում, ինչպես մաև ՀՀ դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Նույն օրենսգրքի 67-րդ հոդվածի համաձայն, մույն օրենքով նախատեսված տեղեկատվությունը զետեղվում է ՀՀ դատական դեպարտամենտի կողմից կառավարվող պաշտոնական ինտերնետային կայքում՝ հանրության համար հասանելի ձևով: Սակայն վճռաբեկ դատարանի այլ որոշումների հրապարակումը պարտադիր չէ: ՀՀ դատարանների նախագահների խորհուրդը սահմանում է մաև այլ դատական ակտերի՝ ՀՀ դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում հրապարակման կարգը: Այսուհանդերձ, այս դեպքում մույնպես ոչ բոլոր վճիռներն ու որոշումներն են ենթակա հրապարակման:	

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					Խորհորդն իր հայեցողությամբ է որոշում, թե որ որոշումները պետք է բաց լինեն հանրության համար:
	Արդյո՞ք դատավճիռները հրապարակվում են:		1		ՀՀ Դատական դեպարտամենտի տեղեկանքի համաձայն՝ դատավճիռները հրապարակվում են ՀՀ դատական իշխանության պաշտոնական կայքում, իսկ վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերը՝ ՀՀ պաշտոնական տեղեկագրում: Այսուհանդերձ, դատավարությունների մոնիտորինգը ցույց տվեց, որ ոչ միշտ է, որ դատարանների կողմից հրապարակվում են դատական միստի ժամանակ ընդունված որոշումները, իսկ երբեմն ամբողջությամբ չեն հրապարակվում նաև կայացած դատավճիռները (տես՝ «Արդար դատաքննության իրավունքի իրացումը ՀՀ դատական համակարգում (Մոնիտորինգի արդյունքներ)», Ջարգացման հայկական ինստիտուտ (Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամ - Հայաստանյան մասնաճյուղի ֆինանսավորմամբ), Երևան, 2009թ., էջ17, http://www.institute.am/images/PDF_files/PDF_publications/book%20mon%20art%206.pdf):
	Օրենքը որքանո՞վ է պահանջում պահպանել և հանրության համար մատչելի դարձնել դատական միստերի արձանագրությունները:	2			ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 146-րդ հոդվածը սահմանում է դատական միստի արձանագրման ձևը, ըստ որի առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական միստերում, ինչպես նաև դատական միստերից դուրս առանձին դատավարական գործողություններ կատարելիս վարվում է արձանագրություն: Առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական միստերում, ինչպես նաև դատական միստերից դուրս առանձին

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					դատավարական գործողություններ կատարելիս վարվող արձանագրությունները կցվում են գործի նյութերին: Ինչպես նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 315-րդ և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 148-րդ հոդվածներով, միայն գործին մասնակցող անձինք իրավունք ունեն ծանոթանալ գործի նյութերին, քաղվածքներ անել և ստանալ դրանց պատճենները: ՀՀ դատական օրենսգրքի հոդված 20 (4)-ը սահմանում է, որ դատավճիռն ի կատար ածելուց հետո հասարակության բոլոր անդամները կարող են պահանջել ավարտված գործի նյութերը, ինչպես նաև դատավարության արձանագրությունները: Յուրաքանչյուր մեկ պահանջի դեպքում գանձվում է 1000 դրամ պետական տուրք (տես՝ «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի կետ 13-ը):
	Դատական նիստերի արձանագրությունները կամ արժանահավատ այլ գրառումներ արդյո՞ք պահպանվում և հրապարակվում են:	2			Ըստ ՀՀ դատական դեպարտամենտի տեղեկանքի, դատարանների դահլիճները հազեցված են ժամանակակից սարքավորումներով, այդ թվում՝ նաև «SRS-Ֆեմիդա» ձայնագրման սարքերով, որոնց միջոցով դատական նիստերը ձայնագրվում են էլեկտրոնային կրիչի վրա և կցվում գործի նյութերին: Պահանջի դեպքում ձայնագրությունները չտրամադրելու վերաբերյալ վկայություններ չեն արձանագրվել:
ՄԻՎՎՈՐ (Թափանցիկություն)	8/12 (66.6%)				
Դատական ակտերի հարկադիր կատարում					

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
Բարձրացնել դատական ակտերի կատարման արդյունավետությունը	Որքանո՞վ են առկա իրավապահների, այսինքն՝ իրավակարգի իրականացման համար պատասխանատու անձանց դերը, աշխատանքի կազմակերպումը, կարգավիճակը և ուսուցումը նկարագրող դրույթներ:	2			Իրավակարգի իրականացման համար պատասխանատու անձանց ծառայությունը հիմնականում կարգավորվում է ՀՀ դատական օրենսգրքի, «Դատական ծառայության մասին», «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» և «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ՀՀ օրենքներով: Նշված օրենքներով կարգավորվում են իրավակարգի իրականացման համար պատասխանատու դատական կարգադրիչների և հարկադիր կատարման ծառայության աշխատակիցների գործունեությունը: «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 18-19 հոդվածներով սահմանվում են հարկադիր կատարողների իրավունքներն ու պարտականությունները, իսկ 20-րդ հոդվածով սահմանված են ՀՀ արդարադատության նախարարության լիազորությունները հարկադիր կատարման ծառայության կազմակերպման գործում: Նույն օրենքի հոդված 14-ում արժարժված է հարկադիր կատարողների վերապատրաստման խնդիրը: Դատական կարգադրիչների գործունեությունը կարգավորվում է ՀՀ դատական օրենսգրքի 194-228-րդ հոդվածներով: 213-րդ հոդվածով, օրինակ, սահմանված են դատական կարգադրիչի գործառույթները: ՀՀ դատական օրենսգրքի 209-րդ հոդվածը դատական կարգադրիչների համար նախատեսում է հատուկ ուսուցում՝ համաձայն Դատական դեպարտամենտի

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					ղեկավարի կողմից հաստատված կարգի՝ Դատական կարգադրիչների ծառայության ղեկավարի կողմից սահմանված կարգով և պայմաններով:
	Իրականում որքանով են իրավապահները գիտակ իրավակարգի իրականացման վերաբերյալ գործելակերպերի և ընթացակարգերի հարցում:		1		ՀՀ դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության 2010թ. մարտի 11-ի պաշտոնական մամակի համաձայն, հարկադիր կատարողների համար կանոնավոր կերպով անցկացվում են պարտադիր ուսուցում և հատուկ կրթական ծրագրեր՝ ՀՀ կառավարության 2005թ. փետրվարի 10-ի N154 որոշման հիման վրա: Ուսուցումն անցկացնում է ՀՀ արդարադատության մախարարության իրավունքի ինստիտուտը՝ ՀՀ դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության հետ համատեղ, իսկ ուսուցանվողների ցուցակը և կրթական ծրագրերը հաստատում է ՀՀ արդարադատության մախարարությունը: Նախկին դատավորը²⁷ նշել է, որ, որպես կանոն, հարկադիր կատարողներ դառնալու հակվածություն ունեն ոստիկանությունում կամ պետական անվտանգության ծառայությունում անհաջող կարիերա ունեցած մարդիկ: Մասնագիտական պարտականությունների կատարման ընթացքում իրեն հանդիպած հարկադիր կատարողները պատշաճ կերպով վերապատրաստված չեն եղել: Լրատվամիջոցներն անդրադարձել են մի դեպքի, երբ հարկադիր կատարողներն իրենց պարտականությունները կատարել են՝ առանց ճշգրտորեն հետևելու դատարանի որոշմանը (տես՝ http://news.am/arm/news/10298.html)

²⁷ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը մախկին դատավորի հետ, Երևան, 18 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					http://www.azatutyun.am/content/article/1899730.html, http://www.azatutyun.am/video/4513.html): Ինչ վերաբերում է դատական կարգադրիչներին, ապա որպես դատական ծառայողներ նրանց գործունեությունը կարգավորվում է ՀՀ դատական օրենսգրքի համապատասխան դրույթներով: Այդ օրենսգրքի 72-րդ հոդվածի համաձայն, բոլոր դատական ծառայողները պետք է վերապատրաստվեն Դատարանների նախագահների խորհրդի կողմից հաստատված կարգի հիման վրա: Օրենսգրքի 175 հոդվածը սահմանում է, որ դատական ծառայողների մասնագիտական վերապատրաստումը կազմակերպում և անցկացնում է ՀՀ դատական դպրոցը: ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի (Վարչակա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf) վերջնական զեկույցն անդրադարձել է այն փաստին, որ չի իրականացվում դատական կարգադրիչների ծառայության առանցքային գործառնություն, այն է՝ օգնել հասարակությանը իրականացնելու դատական նիստերին մուտք գործելու իրենց իրավունքը: Ինչպես նշված է զեկույցում, «Անհրաժեշտ է լուրջ ջանքեր գործադրել ապահովելու համար, որ դատական կարգադրիչները ճիշտ հասկանան իրենց այս գործառնությունը և պատշաճորեն կատարեն այն» (տես էջ 48):
	Իրավապահները որքանով են հետևում բարոյական և	2			ՀՀ դատարանների նախագահների խորհուրդը 2007թ. նոյեմբերի 16-ի իր որոշմամբ հաստատել է դատական

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
	մասնագիտական չափորոշիչներին, որոնք սահմանված են էթիկայի գրավոր վարքականոցով:				ծառայողների վարքագծի կանոնները: Գոյություն ունի մաև դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայողի վարքագծի կանոններ, որը երաշխավորվում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 35 հոդվածով: Այն հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2009թ. փետրվարի 19-ի N 157-Ն որոշմամբ: Դատական կարգադրիչների հատուկ վարքագծի կանոնների վերաբերյալ տեղեկություն չկա, թեև ձևականորեն նրանք ենթարկվում են դատական ծառայողների վարքագծի կանոններին:
	Իրականում այդ վարքագծի կանոնները որքանով են կիրառվում:		1		Տարբեր ոլորտների փորձագետների և գործող մասնագետների մեծամասնությունը հավատացած է, որ Հայաստանում վարքագծի կանոններից ոչ մեկը արդյունավետ կերպով չի կիրառվում: Վերջերս կայացած հարցազրույցների մեկի ժամանակ պետական պաշտոնյան հաստատեց, որ չկան պետական պաշտոնյաների էթիկային վերաբերող հարցերը արդյունավետ կերպով կարգավորելու մեխանիզմներ (տես՝ «Հետք» շաբաթաթերթ, 11-17 մարտի, 2010թ.): Բացի այդ, լրատվամիջոցներն անդրադարձել են մասնագիտական պարտականությունները կատարելու ժամանակ հարկադիր կատարողների դրսևորած անպատշաճ և ոչ էթիկական վարքագծին (տես՝ http://hetq.am/am/politics/press-35/, http://a1plus.am/am/politics/2009/08/31/armen-

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					harutyunyan, http://www.iragir.am/armsrc/country33002.html): Ինչպես նշված է ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի (Վարչակա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf) վերջնական զեկույցում, «Երբեմն, դիտորդներն ականատես են եղել իրավիճակների, երբ կարգադրիչներն իրենք են կայացրել կոնկրետ անձին դատարանի շենքից հեռացնելու և/կամ միստերի դահլիճ մուտք գործելն արգելելու վերաբերյալ կամայական թվացող որոշումներ: Որոշ դեպքերում կարգադրիչների վերաբերմունքն ամբաստանյալի հարազատների, դիտորդների և հասարակության այլ ներկայացուցիչների նկատմամբ կրել է թշնամական և անկիրթ բնույթ» (տես՝ էջ 44): Դիտարկման արդյունքների հիման վրա զեկույցում առաջարկվում է. «Արդարադատության նախարարությունը, Դատարանների նախագահների խորհրդի հետ համատեղ, պետք է հրապարակի կարգադրիչների ծառայության Վարքագծի կանոնակարգ, որը հստակորեն կամրագրի կարգադրիչների՝ դատավորի, դատարանի աշխատակազմի, դատաքննության մասնակիցների և հանրության նկատմամբ իրավունքները և մասնագիտական պարտականությունները» (տես՝ էջ 123):
ՄԻԱՎՈՐ (Իրավակարգի կիրառում)	6/8 (75.0%)				

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
Դատական օրինավորություն					
Կազմել բարոյական վարքականոն դատավորների համար	Որքանով են դատավորները և դատական գործընթացների այլ մասնակիցները ղեկավարվում բարոյական գրավոր վարքականոններով, որոնք կարգավորում են այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ շահերի բախումը, ոչ պատշաճ քաղաքական գործունեությունը և այլն:	2			ՀՀ դատական օրենսգրքի 12-րդ գլուխն ամբողջությամբ նվիրված է դատավորի վարքագծի կանոններին: Ի կատարումն ՀՀ նախագահի կողմից հաստատված՝ Դատաիրավական բարեփոխումների 2009-2011 թվականների ռազմավարական գործողությունների ծրագրի 1.3 կետի՝ 2010թ. փետրվարի 12-ին Դատարանների նախագահների խորհրդի նիստում հաստատման է ներկայացվել ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 2005թ. հաստատված «Դատավորի վարքագծի կանոնագրքի» փոփոխությունների նախագիծը: Հաստատման գործընթացը դեռևս չի ավարտվել: Դատախազների էթիկայի կանոնները ամրագրված են «Դատախազի վարքագծի կանոնագրքում», որը հաստատվել է Գլխավոր դատախազի կողմից 2007թ.: Փաստաբանները նույնպես ունեն էթիկայի կանոններ, որոնք հաստատվել են 2006թ. Փաստաբանների պալատի կողմից:
	Իրականում այդ վարքականոնը որքանով է կիրառվում:		1		Ինչպես արդեն նշել ենք, փորձագետները և նույնիսկ գործող մասնագետները հավատացած են, որ բարոյական հարցերի կարգավորումը Հայաստանում արդյունավետ չէ: Նրանցից ոմանք նշում են, որ կորպորատիվ համերաշխության զգացողությունը բացասաբար է անդրադառնում որոշումների ընդունման գործընթացի վրա, երբ խոսքը վերաբերում է գործընկերների նկատմամբ պատժամիջոցներ կիրառելուն: Մյուսներն ասում են, որ բարոյական արժեքները չեն կարող հարգվել մի համակարգում, որտեղ առավել արժեքավորվում են նյութական

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Զկա	
		2	1	0	
					օգուտները: Արդյունքում, անցյալ տարի դատավորների և դատավարության գործընթացի այլ դերակատարների ոչ պատշաճ վարքագծի դրսևորման համեմատաբար քիչ դեպքեր են քննության առարկա դարձել: 2009թ. դատավորների կողմից անպատշաճ վարքագիծ դրսևորելու միայն երեք դեպք է քննության առնվել էթիկայի հանձնաժողովի կողմից, ընդ որում դեպքերից ոչ մեկի առումով որևէ պատիժ չի սահմանվել: ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Հայաստանում դատավարությունների դիտարկում ծրագրի (Վարչավա, մարտ 2010, http://www.osce.org/documents/odihr/2010/03/42944_hy.pdf) վերջնական զեկույցում (տես՝ էջ 13) նշված են մի շարք դեպքեր, երբ «դատավորների կողմից դատավարության անցկացման կարգը կասկածի տակ է դրել վերջիններիս անկողմնակալությունը»: Պատահել են նաև այնպիսի դեպքեր, երբ դատավորները պատշաճ հարգանք չեն ցուցաբերել դատավարության մասնակիցների նկատմամբ: Նման միջադեպերը վերահաստատում են դատավորների համար լրացուցիչ դասընթացներ կազմակերպելու, ինչպես նաև նրանց պատասխանատվությունն ապահովելու նպատակով «կարգապահական մեխանիզմների հետևողական կիրառման անհրաժեշտությունը»: Ինչ վերաբերում է դատախազական համակարգին, անցյալ տարի միայն երկու դատախազների ոչ էթիկական վարքագիծն է քննության առարկա դարձել:

Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Ցուցանիշներ	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					և երկուսն էլ ազատվել են իրենց պարտականություններից: Փաստաբանների պալատի կողմից տրամադրված տվյալների համաձայն, 2009թ. պալատի հատուկ հանձնաժողովը քննության է առել 29 դեպք, որոնցից 16-ի դեպքում ազատվել են աշխատանքից:
ՄԻԱՎՈՐ (Բարոյական վարքականոն)	3/4 (75.0%)				
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄԻԱՎՈՐ (Դատական քարտեզի ստեղծումներ)	46/64 (71.8%)				

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ –					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
Քաղծառայության անկախությունը, հաշվետվողականությունը և թափանցիկությունը	Որքանով են առկա քաղծառայողների նշանակման և առաջխաղացման հարցում անհարկի քաղաքական միջամտությունները կանխող կանոնակարգեր:	2			Քաղաքացիական ծառայողների նշանակումն ու առաջխաղացումը իրականացվում է «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով թափուր պաշտոն առաջանալու դեպքում այդ պաշտոնի զբաղեցման նպատակով հայտարարվող բաց մրցույթների (տես հոդված 14) և առաջխաղացման համար անհրաժեշտ համապատասխան ատեստավորման (տես հոդված 19) միջոցով: Հոդված 14-ով սահմանվում է, որ քաղաքացիական ծառայության բարձրագույն և գլխավոր թափուր պաշտոններ զբաղեցնելու համար անցկացվող մրցույթի նախապատրաստումն իրականացնում է ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհրդի (ՔԾԽ) աշխատակազմը, իսկ քաղաքացիական ծառայության առաջատար և կրտսեր թափուր պաշտոնների համար՝ համապատասխան մարմնի աշխատակազմը: Մրցութային և ատեստավորման հանձնաժողովների անդամներ են ՔԾԽ-ի (անդամների մեկ երրորդը), համապատասխան մարմնի (մեկ երրորդը) և գիտական հանրության (մեկ երրորդը) ներկայացուցիչները: Մրցութային գործընթացը ներառում է երկու փուլ՝ թեստը և հարցազրույցը, որոնց արդյունքները գնահատվում են մրցութային հանձնաժողովների կողմից, որոնց անդամները քվեարկում են յուրաքանչյուր դիմորդի համար:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					Այնուհետև համապատասխան մարմնի ղեկավարը (բարձրագույն և գլխավոր պաշտոնների դեպքում) կամ աշխատակազմի ղեկավարը (առաջատար և կրտսեր պաշտոնների դեպքում) պաշտոնի է նշանակում նվազագույն շեմը հաղթահարած թեկնածուներից մեկին (տես՝ հոդված 14): Յուրաքանչյուր քաղծառայող ատեստավորում է անցնում երեք տարին մեկ: Որոշ դեպքերում կարող է արտահերթ ատեստավորում իրականացվել՝ քաղծառայողի ղեկավարի հիմնավորված որոշման հիման վրա: Կախված քաղծառայողի աստիճանից՝ ատեստավորումը կարող է անցկացվել փաստաթղթերի ստուգման միջոցով կամ թեստի և հարցազրույցի միջոցով: Ատեստավորման հանձնաժողովները քվեարկում են ատեստավորման ենթարկվող յուրաքանչյուր քաղծառայողի համար առանձին և ատեստավորման արդյունքները տրամադրում են համապատասխան մարմինների լիազորված պաշտոնատար անձանց, ում իրավունք է վերապահված կայացնելու վերջնական որոշումը (տես՝ հոդված 19):
	Որքանով են աշխատանքի ընդունելու և առաջ քաշելու վերաբերյալ կանոնակարգերն արդյունավետ՝ քաղաքական				Փորձագետի կարծիքով, ՔԾԽ-ն և մրցութային ու ատեստավորման հանձնաժողովները նույնպես ենթարկվում են արտաքին ճնշումների: Այդ ճնշումներն առանձնապես էական են «Եկամտաբեր» և «արտոնյալ» պաշտոնների դեպքում:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	միջամտությունները կանխելու առումով (այսինքն՝ արդյո՞ք քաղծառայողներին ընտրող հանձնաժողովները կարողանում են աշխատել առանց քաղաքական միջամտության):		1		ՔԾԽ-ի նախագահ Մանվել Բադալյանը լրատվամիջոցներին տված հարցազրույցում նշել է, որ իր ղեկավարած հաստատությունը ենթարկվում է ճնշման, բայց այդ ճնշումը գալիս է ոչ թե քաղաքական գործիչներից, այլ ազգականներից, ընկերներից և հարևաններից (տես՝ http://hetq.am/am/interview/manvel-badalyan-2/): Ավելին, քաղծառայողների նշանակման կամ նրանց առաջխաղացման վերաբերյալ վերջնական որոշումներ կայացնելու հստակ չափանիշներ կամ պահանջներ չկան: Դա համապատասխան պաշտոնյաների կողմից կամայական և կողմնակալ որոշումներ կայացնելու տեղիք է տալիս: Թափուր պաշտոնի համար բաց մրցույթ հայտարարելը կամ տեղակալների կամ այլ հավատարիմ ծառայողների առաջխաղացումը թողնված է նախարարի կամ աշխատակազմի ղեկավարի հայեցողությանը: Քաղծառայողների նշանակման կամ առաջխաղացման գործում շատ հաճախ դեր են խաղում ապագա աշխատակիցների հավատարմությունը, ազգակցական կամ ընկերական կապերը կամ գործընկերներին կամ վերադասին սիրաշահելու երևույթը և ոչ թե մասնագիտական կամ ինստիտուցիոնալ շահը: Վերջերս լրատվամիջոցներն անդրադարձան մի դեպքի, երբ մրցույթն անցկացվել էր ակնհայտ

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					խախտումներով՝ տվյալ հաստատության ղեկավարի հովանավորությամբ թեկնածուներից մեկին առաջ քաշելու նպատակով (տես՝ «Հրապարակ» օրաթերթ, 30 մարտի, 2010թ.): Երբ գործ ունենք «արտոնյալ» պաշտոնի հետ, որը օգուտների ավելի մեծ հնարավորություններ ունի, ապա կոռուպցիան, կաշառակերությունը և քաղաքական ճնշումը կարող են ավելի վճռական դեր խաղալ: Նախկին բարձրաստիճան քաղծառայողի²⁸ հետ հարցազրույցը հաստատեց վերոնշյալ փորձագետների կարծիքը: Ավելին, նա ասաց, որ թե՛ թեստերի, և թե՛ հարցազրույցների հարցերն այնքան պարզ են, որ նույնիսկ ցածր գիտելիքներ ունեցող անձը կարող է հաղթահարել ընտրության այս արգելքը և հովանավորչության կամ ազգակցական կապի դեպքում նշանակվել պաշտոնի: Նա անձամբ ականատես է եղել նման իրադրության, երբ տվյալ պաշտոնին ներկայացվող մասնագիտական չափանիշներին չբավարարող մարդիկ նշանակվել են այդ պաշտոնին «վերևից» միջամտության շնորհիվ: Մյուս կողմից, լինում են դեպքեր, երբ հաղթող թեկնածուն չի նշանակվում պաշտոնի՝ առանց համապատասխան պաշտոնյայի կողմից որևիցե հիմնավորման, որը կարող է լինել ճնշման կամ

²⁸ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին քաղծառայողի հետ, Երևան, 24 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					անձնական շահի արդյունք: Լրատվամիջոցներին տված հարցազրույցներում ՔԾԽ նախագահ Մանվել Բադալյանը հաստատել է վերը նշված բոլոր հիմնախնդիրների առկայությունը (տես՝ http://hetq.am/am/interview/manvel-badalyan-2/ և «Իրավունքը de facto» շաբաթաթերթ, 22-25 հունվարի, 2010թ.):
	Որքանո՞վ են առկա գործող քաղծառայողների քաղաքական գործունեությանը վերաբերող համապարփակ կանոնակարգեր (այն է՝ անդամակցություն քաղաքական կուսակցություններին, քաղաքական տեսակետների արտահայտում):	2			Ըստ «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 11-ի, քաղաքացիական ծառայության պաշտոն զբաղեցնելու իրավունք ունեն քաղաքացիական ծառայության տվյալ պաշտոնի անձնագրով ներկայացվող պահանջները բավարարող, հայերենին տիրապետող, 18 տարին լրացած ՀՀ քաղաքացիները՝ անկախ քաղաքական կամ այլ հայացքներից: Այսպիսով, օրենքը չի սահմանափակում քաղաքացիական ծառայության պաշտոն զբաղեցնելը՝ քաղաքական կամ այլ հայացքներից ելնելով (տես՝ հոդված 11-ը): Միաժամանակ, օրենքի 24-րդ հոդվածը սահմանում է, որ քաղաքացիական ծառայողն իրավունք չունի իրականացնել քաղաքական չեզոքության (զսպվածության) սկզբունքի խախտումներ: Օրենքով սահմանվում է, որ քաղաքացիական ծառայողը չպետք է իր ծառայողական դիրքն օգտագործի կուսակցությունների, հասարակական,

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					կրոնական միավորումների շահերին ծառայեցնելու համար, նրանց նկատմամբ վերաբերմունք քարոզի, ինչպես նաև իր ծառայողական պարտականությունները կատարելիս այլ քաղաքական կամ կրոնական գործունեություն իրականացնի: Նման գործողությունների իրականացումը օրենքի 33-րդ հոդվածով ճանաչվում է որպես պաշտոնից ազատման հիմք:
	Որքանով են կիրառվում այդ կանոնակարգերը:		1		Վերջին երեք տարիներին պաշտոնապես ոչ մի քաղաքացիական ծառայող պաշտոնից չի ազատվել քաղծառայողի նկատմամբ կիրառվող սահմանափակումները չպահպանելու, այդ թվում՝ քաղաքական զսպվածության սկզբունքը խախտելու պատճառաբանությամբ: Ավելին, լրատվամիջոցները ժամանակ առ ժամանակ անդրադարձել են այն փաստին, որ կառավարող կուսակցությունները պետական հիմնարկների աշխատակիցներին (այդ թվում քաղծառայողներին) սովորաբար օգտագործում են իրենց նախընտրական քարոզարշավներում և քվեարկության օրը (տես՝ www.transparency.am/monitor_archive_2008.php և www.transparency.am/monitor_archive_2009.php): Փորձագետները հավատացած են, որ գոյություն ունեցող կանոնակարգերը իշխանություններն «արդյունավետ» կերպով օգտագործում են միայն այսպես կոչված «արմատական»

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					ընդդիմության նկատմամբ: Եթե քաղծառայողի պաշտոն զբաղեցնող անձը հայտարարի իրական ընդդիմության նկատմամբ իր քաղաքական նախընտրության մասին կամ արտահայտի պաշտոնական համարվող դիրքորոշումից տարբերվող դիրքորոշում, ապա նա իրեն կենթարկի աշխատանքից ազատվելու ռիսկին, թեպետ ազատման վերաբերյալ հրամանում կամ որոշման մեջ երբևէ քաղաքական պատճառ չեն նշվում: Որոշ դեպքերում մարդկանց հարկադրել են ազատվել սեփական դիմումի համաձայն: Այլ դեպքերում մարդկանց հեռացրել են աշխատանքից իրական պատճառների հետ կապ չունեցող պատճառաբանություններով: Դե ֆակտո քաղաքական բռնությունների նման բազմաթիվ փաստեր արձանագրվեցին 2008թ. հետընտրական ողբերգական զարգացումներից հետո (տես՝ «Առավոտ» օրաթերթ, 14 փետրվարի, 2008թ., http://www.aravot.am/am/home/archive/0/view/2008-02-14, http://www.usa.am/news/2009/february/news022509_arm.pdf, էջ 45-46, www.nt.am/newsday.php?p=0&c=0&t=0&r=0&year=2008&month=05&day=14&shownews=1003734&LangID=4#1003734):
	Որքանով են առկա պետական հատվածի աշխատողների	2			2006թ. ընդունված «Ֆիզիկական անձանց գույքի և եկամուտների հայտարարագրման մասին» ՀՀ օրենքի 5 (3.9) հոդվածի համաձայն, ՀՀ

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	անձնական միջոցները, եկամուտները, ֆինանսական շահերը բացահայտելու վերաբերյալ իրավական պահանջներ:				քաղաքացիական ծառայողների գույքի և եկամուտների հայտարարագրումը պարտադիր է: Ըստ նույն հոդվածի, հայտարարագիր են ներկայացնում նաև քաղծառայողների (ինչպես նաև այլ պաշտոնատար անձանց) հետ փոխկապակցված անձինք՝ ամուսինը, համատեղ ապրող ծնողը և համատեղ ապրող 18 տարին լրացած զավակը, քույրը և եղբայրը: Օրենքի 17-րդ հոդվածը սահմանում է, որ հայտարարատուների ներկայացրած հայտարարագրերի տվյալների արժանահավատությունը ստուգելու համար հարկային մարմինը (ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեն) կարող է գործարքի մյուս կողմի մոտ կատարել ուսումնասիրություն: Հայտարարագիր չներկայացնելն առաջացնում է տուգանք չհայտարարագրված եկամտի 10%-ի չափով (տես հոդված 20-ը): Իրական եկամուտը թաքցնելու կամ դրա վերաբերյալ ոչ լրիվ տեղեկություն ներկայացնելու դեպքերում կարող է կիրառվել տուգանք՝ թաքցրած կամ պակաս ներկայացրած եկամտի 10%-ի չափով (տես՝ հոդված 21-ը): «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ» ՀՀ օրենսգրքի 169.17 հոդվածի համաձայն, հայտարարագիրը հարկային մարմին սահմանված ժամկետում (յուրաքանչյուր հարկային տարվա համար՝

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					դրան հաջորդող տարվա մինչև ապրիլի 15-ը) չներկայացնելն առաջացնում է նախազգուշացում: Նախազգուշացումից հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, հայտարարագիրը չներկայացնելն առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկի չափով, իսկ քաղաքական կամ հայեցողական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց համար՝ 200-ապատիկի չափով:
	Իրականում պետական հատվածի աշխատողների անձնական ունեցվածքը, եկամուտները, ֆինանսական շահերը որքանով են դառնում բացահայտման առարկա:		1		Քաղծառայողների գույքի և եկամտի բացահայտման արդյունավետության հանրային մոնիտորինգն ապահովելու համար անհրաժեշտ է այդ տվյալները մատչելի դարձնել հանրության համար: Նման տեղեկատվություն կարելի է ձեռք բերել՝ օգտագործելով 2003թ. ընդունված «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքը: Օրինակ, 2009թ. «Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» ՀԿ-ն նման խնդրանքով դիմել է հարկային մարմիններին և ստացել բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաների ներկայացրած հայտարարագրերը (տես՝ http://www.foi.am/en/content/101/): Բացի այդ, գործում է պաշտոնատար անձանց գույքի և եկամուտների հայտարարագրերում ներառվող հրատարակման ենթակա տվյալները ՁԼՄ-ներին տրամադրելու կարգ (տես՝ ՀՀ կառավարության 2008թ. սեպտեմբերի 4-ի N1065-Ն որոշումը):

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					2009թ. հունվարի 1-ից գործող այդ կարգը վերաբերում է միայն պաշտոնատար անձանց դրամական եկամուտների ու տվյալ տարվա ընթացքում ձեռք բերված կամ օտարված շարժական ու անշարժ գույքի մասին տեղեկություններին, բայց ոչ տվյալ տարում կամ նախորդ տարիներին եղած դիմամիկային: Այս որոշման մյուս թույլ կողմն այն է համարվում, որ տեղեկատվություն չի ներկայացվում պետական պաշտոնյաների ազգականների եկամուտների մասին: Լրատվամիջոցներով հարցազրույցի ժամանակ պետական պաշտոնյաներից մեկը համաձայնեց լրագրողի հետ այն հարցում, որ այս նոր կարգը իրոք սահմանափակում է հանրության համար հայտարարագրերի մատչելիությունը (տես՝ «Չետք» շաբաթաթերթ, 11-17 մարտի, 2010թ.): Պաշտոնական աղբյուրների համաձայն, 2009թ. հոկտեմբերի դրությամբ, 216 հայտարարատուներ պատասխանատվության են ենթարկվել 2008թ. հայտարարագիր չներկայացնելու համար (տես՝ «Չետք» շաբաթաթերթ, 12-18 նոյեմբերի, 2009թ.): Սակայն կոնկրետ տվյալներ չկան այն մասին, թե նրանցից քանիսն են քաղծառայողներ: Կոնկրետ տեղեկատվություն չկա նաև սխալ տվյալներ ներկայացրած հայտարարատուների քանակի մասին (տես՝

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					http://ar.newsarmenia.ru/arm1/20080724/41919491.html): Փորձագետներից մեկի կարծիքով, հարկային իշխանությունները (ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեն) ներկայացված հայտարարագրերի արժանահավատությունը ստուգելու համար չունեն համապատասխան կարողություններ կամ ռեսուրսներ: Մշակված չեն նաև անհրաժեշտ մեթոդաբանությունն ու կարգը: Արդյունքում, հարկային իշխանությունները կուտակում են համապատասխան տեղեկատվությունը, բայց բավարար չափով չեն ստուգում դրա ճշտությունը: ԶԼՄ-ները նույնպես անդրադարձել են պետական պաշտոնյաների եկամտի և գույքի մասին տվյալների հավաքման և ստուգման գործում հարկային մարմինների անարդյունավետ աշխատանքին (տես՝ http://www.idefacto.am/page.php?section=news_more&id=1008 և http://www.armenianow.com/hy/news/9969/business_or_office_skepticism_lin):
	Իրավական տեսակետից որքանով է կարգավորվում քաղծառայողների պաշտպանվածությունը աշխատանքից		1		«Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, ՔԾԽ-ն պատասխանատու է քաղծառայողներին անհիմն ազատումներից և քաղաքական միջամտություններից պաշտպանելու համար (տես՝ հոդված 32-ը և 37-ը): ՔԾԽ-ն սահմանել է ծառայողական

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	կամայական ազատումներից կամ քաղաքական միջամտությունից:				քննություն անցկացնելու կարգը (տես՝ ՔԾԽ 2002թ. նոյեմբերի 22-ի N 124-Ն որոշումը): Այն փաստը, որ քաղծառայողը կարող է ազատվել աշխատանքից միայն ՔԾԽ-ի կողմից հաստատելուց հետո (ելնելով անցկացված ծառայողական քննության արդյունքներից), ՔԾԽ նախագահ Մանվել Բադալյանը համարում է Հայաստանի քաղաքացիական ծառայության ներկա համակարգի առավելություններից մեկը (տես՝ http://hetq.am/am/interview/manvel-badalyan-2/): Սակայն, փորձագետները կարծում են, որ այս մեխանիզմը միայն անուղղակի կերպով է պաշտպանում քաղծառայողներին, իսկ կոնկրետ կանոնակարգում գոյություն չունի: Սա հնարավորություն է ստեղծում քաղծառայողներին սեփական դիմումի համաձայն ազատվելուն հարկադրելու՝ լայնորեն տարածված գործելակերպի գոյության հմար: Փորձագետները նաև նշել են, որ ՔԾԽ-ի վրա եղած քաղաքական և այլ ճնշումները հանգեցնում են քաղծառայողներին աշխատանքից հեռացնելուն՝ առանց սխալ վարքագծի կամ վատ աշխատանքի մասին լուրջ հիմնավորումների:
	Իրականում արդյո՞ք գործում են		1		Փորձագետների վերոնշյալ մտահոգությունները որոշակիորեն հաստատվում են ՔԾԽ-ի

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	աշխատանքից/պաշտոնից կամայական ազատումներից քաղծառայողների պաշտպանվածությունն ապահովող կանոնակարգեր:				տրամադրած տվյալներով: Ըստ այդ տվյալների, 2008-2009թթ. աշխատանքից ազատվածների մոտ կեսը (48%) ազատվել է սեփական դիմումի համաձայն, 25.4%-ը՝ հաստիքների կրճատման, 12,1%-ը՝ արտամրցութային կարգով պաշտոնի նշանակման, իսկ 4.7%-ը՝ ատեստավորման և պաշտոնի զբաղեցման առավելագույն տարիքը լրանալու պատճառով: Պաշտոնապես, վերջին երեք տարվա ընթացքում ոչ մի քաղծառայող պաշտոնից չի ազատվել քաղաքական գսավածությունը չափապանելու պատճառով: 2008 նախագահական ընտրություններից հետո նախագահի թեկնածու Լևոն Տեր-Պետրոսյանին աջակցող բազմաթիվ քաղծառայողներ ազատվել են պաշտոնից: 2008թ. ողբերգական իրադարձություններից հետո ընդդիմության աջակիցները պաշտոնից ազատվել են կա՛մ իրենց քաղաքական համակրանքների հետ կապ չունեցող պատճառներով կա՛մ նրանց ստիպել են, որ ազատվեն սեփական դիմումի համաձայն (տես՝ ԱՄՆ պետդեպարտամենտի՝ 2008թ. մարդու իրավունքների զեկույցը Հայաստանի վերաբերյալ, http://www.usa.am/news/2009/february/news022509_arm.pdf, էջ 45-46): Եղել են նաև հրապարակումներ լրատվամիջոցներում, որոնք հաստատում են նման գործելակերպի առկայությունը (տես՝ «Առավոտ» օրաթերթ, 14 փետրվարի, 2008թ.,

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					http://www.aravot.am/am/home/archive/0/view/2008-02-14 և http://www.nt.am/newsday.php?p=0&c=0&t=0&r=0&year=2008&month=05&day=14&shownews=1003734&LangID=4#1003734);
<i>ՄԻԱՎՈՐ (անկախություն, հաշվետվողականություն և թափանցիկություն)</i>	11/16 (68.7%)				
Մարդկային ռեսուրսներ	Պետական հատվածի աշխատավարձերը արդյո՞ք բավականաչափ մրցունակ են պետական հատվածի աշխատողների պատշաճ կենսամակարդակը ապահովելու համար՝ ելնելով երկրի տնտեսական իրավիճակից:		1		Քաղծառայության պաշտոնների պաշտոնական վարձատրության և հավելավճարների դրույքները կարգավորվում են Քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության մասին ՀՀ օրենքով (տես՝ 6-14-րդ հոդվածները): Պետական ծառայությունում ամսական միջին աշխատավարձը կազմում է 112 502 դրամ, որը նախորդ տարվա նկատմամբ աճել է 4.2%-ով (տես՝ «Քաղաքացիական ծառայողների բազային աշխատավարձի մեծության և վարձատրության համակարգի վերաբերյալ 2009թ. զեկույցը. ՀՀ կառավարության նոյեմբերի 6-ի թիվ 46 արձանագրային որոշումը»): Քաղաքացիական ծառայողների բազային աշխատավարձը կազմում է 40000 դրամ, որը գերազանցում է 2009թ. նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը (35756.5 դրամ) ընդամենը 13%-ով (տես՝ www.b24.am/economy/ra_05112009.html):

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					Որոշ փորձագետներ հարցականի տակ են դնում նվազագույն սպառողական զամբյուղի հաշվարկման համար օգտագործված մեթոդաբանությունը: Բացի այդ, Հայաստանում միջին ընտանիքի անդամների թիվը կազմում է 3,8 անձ (տես՝ «Քաղաքացիական ծառայողների բազային աշխատավարձի մեծության և վարձատրության համակարգի վերաբերյալ 2009թ. զեկույցը. ՀՀ կառավարության նոյեմբերի 6-ի թիվ 46 արձանագրային որոշումը»), իսկ գործազրկության բարձր տեսակարար կշռի պատճառով, մեկ ընտանիքը սովորաբար մեկ աշխատող ունի: Հաշվի առնելով սա, փորձագետները եզրակացնում են, որ աշխատավարձերը չեն բավարարում պատշաճ կենսամակարդակ ապահովելու համար: Հարցազրույցներից մեկում ՔԾԽ նախագահը հաստատեց, որ քաղծառայողների աշխատավարձերը շատ ցածր են (տես՝ «Իրավունքը de facto» շաբաթաթերթ, 22-25 հունվարի, 2010թ.): Ավելին, նա նշեց, որ գոյություն չունի քաղծառայողների բժշկական ապահովագրության և հատուկ թոշակ տրամադրելու համակարգ, ինչը հնարավոր աշխատողների համար քաղծառայության համակարգը դարձնում է անհրապույր: Նա նաև ասաց, որ թեև շատ պաշտոններ մնում են թափուր, բայց վերահսկիչ, վերստուգիչ, լիցենզավորող և տեսչական մարմիններում եղած պաշտոնների համար դիմելու

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					հետաքրքրությունը շատ մեծ է: Փորձագետներն այսպիսի հետաքրքրությունը բացատրում են նշված պաշտոններում կաշառքներից օգտվելու հնարավորությամբ:
Վերապատրաստում	Որքանո՞վ են առկա համապատասխան իրավական դրույթներ, որոնք ապահովում են քաղծառայողների կանոնավոր վերապատրաստումը՝ իրենց մասնագիտական և կառավարչական հմտությունները բարելավելու համար:	2			«Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 53-րդ հոդվածով սահմանված է, որ քաղծառայողների համար պարտադիր առաջին վերապատրաստումը պետք է անցկացնել Հայաստանի Հանրապետության կառավարման դպրոցի մշակած եւ ՔԾԽ հաստատած ուսումնական պլաններին համապատասխան: Առաջին վերապատրաստումը հիմնականում նվիրված է քաղաքացիական ծառայության նորաստեղծ համակարգին՝ ներառելով օրենսդրական, կանոնակարգման և որոշ էթիկական հարցեր: Օրենքի 20-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ յուրաքանչյուր քաղծառայող պետք է վերապատրաստվի երեք տարին մեկ: Բացի դրանից, քաղծառայողը պետք է վերապատրաստվի իր մասնագիտական գիտելիքներն ու հմտությունները կատարելագործելու համար՝ ըստ անհրաժեշտության (օր.՝ պաշտոնական առաջխաղացման կամ մասնագիտացումը փոխելու դեպքում): Այս նպատակով քաղծառայողը սեփական հիմնարկից դուրս վերապատրաստման համար կարող է ծախսել մեկ տարի կամ ավելի երկար ժամանակ:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					Ըստ ՔԾԽ նախագահ Մանվել Բադալյանի, քաղծառայողների առաջին վերապատրաստման ծրագրին հաջորդող բոլոր մյուս ծրագրերը նպատակաուղղված են մասնագիտական աշխատանքի առանձնահատկություններին յուրաքանչյուր տեսակի հիմնարկության համար, որտեղ աշխատում են քաղծառայողները (տես՝ «Իրավունքը de facto» շաբաթաթերթ, 22-25 հունվարի, 2010թ.): Նա ասաց, որ վերապատրաստման ծրագրերում որպես զանազան թեմաների գծով դասախոսներ ներգրավվել են առաջատար մասնագետներ համալսարաններից և պետական հիմնարկներից: Ժամանակ առ ժամանակ օգտագործվում է նաև միջազգային հաստատությունների օժանդակությունը՝ քաղծառայողներին կոնկրետ թեմաներով, ինչպես օրինակ՝ տեղեկատվության մատչելիության թեմայով, վերապատրաստելու համար (տես՝ «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթ, 29 մարտի, 2008թ.):
	Իրականում քաղծառայողներն արդյո՞ք պարբերաբար վերապատրաստվում են իրենց մասնագիտական և կառավարչական հմտությունների		1		Ըստ հարցազրույցին մասնակցած նախկին քաղծառայողի²⁹, ժամանակ առ ժամանակ քաղծառայողների համար կազմակերպվող ուսումնառական ծրագրերի որակը շատ ցածր է: Բարձր որակի վերապատրաստման ծրագրեր անցկացնելու համար ակնհայտորեն պակասում են պրոֆեսիոնալ մասնագետները:

²⁹ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին քաղծառայողի հետ, Երևան, 24 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	բարելավման նպատակով:				ՔԾԽ նախագահ Մանվել Բադալյանը համաձայնել է. որ պատշաճ ուսուցում կազմակերպելու համար զգացվում է տեղական ռեսուրսների (թե՛ մարդկային, և թե՛ ֆինանսական) պակաս: Ահա թե ինչու համապատասխան մարմինները փնտրում են նոր հնարավորություններ՝ բարելավելու ուսուցողական ծրագրերի որակը և հետամուտ են դոնոր կազմակերպությունների կողմից օժանդակության ստացմանը (տես՝ «Իրավունքը de facto» շաբաթաթերթ, 22-25 հունվարի, 2010թ.): Այսպես, 2009թ. նոյեմբերի 17-ին ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության, ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհրդի և Բրիտանական խորհրդի միջև փոխըմբռնման հուշագիր ստորագրվեց «ԵՄ. համագործակցություն և հմտություններ» եռամյա ծրագրի շրջանակում: Հայաստանի պաշտոնյաների հմտություններն ու գիտելիքները զարգացնելու համար կօգտագործվեն եվրոպական փորձն ու չափորոշիչները (տես՝ www.mineconomy.am/am/2/item/1119/):
	Որքանո՞վ են առկա համապատասխան դրույթներ պետական հատվածում էթիկայի, օրինավորության և վարքականոնի			0	Քաղծառայության օրենսդրությունը չի պարունակում դրույթներ էթիկայի և օրինավորության թեմաներով ուսուցման մասին:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
	վերաբերյալ քաղծառայողների կանոնավոր վերապատրաստման մասին:				
	Իրականում քաղծառայողներն արդյո՞ք պարբերաբար վերապատրաստվում են պետական հատվածում էթիկայի, ազնվության և վարքականոցի թեմաներով:			0	Ինչպես նշել են փորձագետները, բացի առաջին վերապատրաստումից, որը ներառում էր էթիկայի կանոններին վերաբերող որոշ հարցեր, կանոնավոր հիմունքներով էթիկայի և օրինավորության վերաբերյալ հարցերը քաղծառայողների հետագա վերապատրաստումների ծրագրերում կանոնավոր հիմունքներով չեն ներառվել: Հարցազրույցին մասնակցած նախկին քաղծառայողը ³⁰ համամիտ էր վերոնշյալ կարծիքին:
ՄԻՎՎՈՐ (Մարդկային ռեսուրսներ)	4/10 (40.0%)				
Օրինավորություն	Որքանո՞վ են առկա պետական հատվածում տեղեկություն հայտնողների պաշտպանվածությունն ապահովող իրավական դրույթներ:			0	Չկան տեղեկություն հայտնողների պաշտպանվածությունն ապահովող իրավական դրույթներ:
	Իրականում պետական			0	Ըստ փորձագետների կարծիքի, տեղեկություն

³⁰ Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին քաղծառայողի հետ, Երևան, 24 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	հատվածում տեղեկություն հայտնողները որքանով են պաշտպանված:				հայտնողները պաշտպանված չեն: Հարցազրույցին մասնակցած մախկին քաղծառայողը ³¹ համամիտ էր այս կարծիքին:
	Որքանով է առկա պետական հատվածի աշխատողների համապարփակ վարքականոն, որը վերաբերում է շահերի բախմանը, նվերների և հյուրասիրության կանոններին, աշխատանքից ազատվելուց հետո սահմանափակումներին և այլն:		1		Քաղաքացիական ծառայողների վարքագիծը կանոնակարգվում է «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով (հոդված 24): Օրենքը սահմանափակում է քաղաքացիական ծառայողների գործունեությունը շահերի բախում ներառող որոշ դեպքերում: Մասնավորապես, քաղաքացիական ծառայողները չեն կարող՝ - կատարել այլ վճարովի աշխատանք, բացառությամբ գիտական, մանկավարժական կամ ստեղծագործական աշխատանքի, - անձամբ զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, - իրենց աշխատանքի վայրի հետ կապված հարաբերություններում ներկայացնել երրորդ անձանց, - իրենց ծառայողական պարտականությունները կատարելիս պաշտոնական դիրքն օգտագործել կուսակցությունների և ՀԿ-ների շահերը պաշտպանելու համար, - իրենց ծառայողական պարտականությունները կատարելուց բխող հրապարակումների կամ էլույթների համար ստանալ

³¹ Նույն տեղում

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					հոնորարներ, - օգտագործել նյութական, ֆինանսական և տեղեկատվական ռեսուրսները և այլ պետական գույքն ու ծառայողական տեղեկությունները ոչ ծառայողական նպատակներով, - իրենց ծառայողական պարտականությունները կատարելու համար ստանալ նվերներ, գումարներ կամ ծառայություններ, - կնքել գույքային պայմանագրեր և գործարքներ: Առևտրային կազմակերպության կանոնադրական կապիտալում տասը տոկոս և ավելի բաժնեմաս ունենալու դեպքում քաղաքացիական ծառայողը պարտավոր է պաշտոնը զբաղեցնելուց անմիջապես հետո այն հանձնել հավատարմագրային կառավարման: Քաղաքացիական ծառայողներն իրավունք չունեն աշխատել մոտ ազգականի անմիջական ենթակայությամբ: Օրենսդրորեն սահմանված են նաև մի շարք հետաշխատանքային սահմանափակումներ: Միաժամանակ, ըստ նույն օրենքի 37-րդ հոդվածի, ՔԾԽ-ն սահմանում է քաղաքացիական ծառայողների էթիկայի կանոնները և էթիկայի հանձնաժողովների ձևավորման, գործունեության կարգն ու նրանց գործառնությունները:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					ՔԾԽ-ն 2002թ. հաստատեց քաղծառայողների էթիկայի կանոնները (ոչ համապարփակ), որոնք կազմված են մեկ էջից և միայն հակիրճ ձևով անդրադառնում են վերոնշյալ հարցերի մի մասին (տես՝ ՔԾԽ 2002թ. մայիսի 31-ի N 13-Ն որոշումը): Այն հաստատեց նաև էթիկայի հանձնաժողովների կանոնադրությունը (տես՝ ՔԾԽ 2004թ. դեկտեմբերի 1-ի N 1050-Ն որոշումը): Սակայն էթիկայի հանձնաժողովներ ստեղծվեցին (որպես փորձնական ծրագիր, Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ) միայն երեք նախարարություններում՝ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի, առողջապահության և կրթության և գիտության:
	Իրականում որքանով են կիրառվում այդ վարքականոնները:			0	Ըստ փորձագետի, պաշտոնական վիճակագրություն չի հրապարակվել էթիկայի կանոնները խախտած քաղծառայողների նկատմամբ կիրառված կարգապահական պատժամիջոցների քանակի մասին: Փորձագետների շրջանում կա ընդհանուր ընկալում, որ ՀՀ օրենսդրությամբ քաղծառայության ոլորտում էթիկայի կանոնակարգումն ու շահերի բախումը կարգավորվող դրույթները, ինչպես նաև համապատասխան ենթաօրենսդրական ակտերը արդյունավետ կերպով չեն կենսագործվում՝ քաղաքական կամքի և ոլորտը կարգավորելու գործում մեխանիզմների բացակայության պատճառով:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					Մասնավորապես, փորձագետները մատնանշում են գոյություն ունեցող էթիկայի հանձնաժողովների անարդյունավետ աշխատանքը: Նույն միտքն արտահայտվեց նաև պետական պաշտոնյայի հարցազրույցի ժամանակ, ով նշեց, որ էթիկայի հանձնաժողովները չեն աշխատում (տես՝ «Հետք» շաբաթաթերթ, 11-17 մարտի, 2010թ.): Նախկին քաղծառայողը³² համաձայնեց այս գնահատականին, իսկ ՔԾԽ ղեկավարը հաստատեց, որ Հայաստանի քաղծառայության համակարգում գոյություն ունի շահերի բախման չկարգավորվածության խնդիրը (տես՝ http://hetq.am/am/interview/manvel-badalyan-2/):
ՄԻՎՎՈՐ (Օրինավորությունը պետական հատվածում)	1/8 (12.5%)				
Պետական գնումներ	Որքանով են պետական գնումների կանոնակարգերը պահանջում, որպես ընդհանուր կանոն, գնումները կատարել բաց մրցութային կարգով, և արդյո՞ք օրենքով սահմանված	2			«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 17-ը սահմանում է գնումների ձևերը՝ մրցույթ, սահմանափակ մրցույթ, գնանշման հարցում, մրցակցային բանակցություններ և մեկ անձից գնում: Նույն հոդվածը սահմանում է, որ գնումներն անցկացվում են մրցակցային հիմունքներով, բացի օրենքով նախատեսված դեպքերից, երբ թույլատրվում է գնումներ կատարել ոչ մրցակցային ձևերով (տես 19-23 և

³² Ծրագրի հետազոտողի հարցազրույցը նախկին քաղծառայողի հետ, Երևան, 24 մարտի, 2010թ.

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	բացառությունները նվազագույնի են հասցված:				44 հոդվածները): Գնումների որոշ ոչ մրցակցային ձևերի կատարումը կարգավորվում է ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներով (2005թ. սեպտեմբերի 8-ի թիվ 2274-Ն, 2008թ. հունիսի 5-ի թիվ 853-Ն և 2009թ. դեկտեմբերի 17-ի թիվ 1521-Ն): Կառավարության վերջին՝ թիվ 1521-Ն որոշմամբ (ուժի մեջ է մտել 2010թ. հունվարի 28-ին) խստացվել են մեկ անձից գնումների պայմանները: Մասնավորապես, նման գնումների արժանահավատությունը պարզելու համար անհրաժեշտ է կատարել ընտրովի ստուգումներ: Այն պաշտոնյաները, ում գործողությունները կամ անգործությունը հանգեցրել են գնումների ժամանակացույցի խախտմանը, և հետևաբար մեկ անձից գնում կատարելու անհրաժեշտության, պետք է օրենքով ենթարկվեն պատասխանատվության: «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը նաև հստակեցնում է, որ եթե միջազգային կոնվենցիա(ներ)ով սահմանված որոշակի նորմեր տարբերվում են այս օրենքով սահմանված նորմերից, ապա գերակայությունը տրվում է միջազգային կոնվենցիայով սահմանված նորմերին (տես՝ հոդված 4): Ըստ փորձագետների, օրենսդրության միակ թերությունն այն է, որ արտակարգ իրադրությունների հետ միասին «այլ

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – չարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					չնախատեսված» իրադրությունները նույնպես նշված են որպես արտակարգ գնումներ կատարելու պատճառներ: Դա այն նախապայմաններից մեկն է, որը թույլ է տալիս կատարել մեկ անձից գնումներ (տես՝ հոդված 23): Սակայն այս «չնախատեսված իրադրությունները» սահմանված չեն ո՛չ այս օրենքով, ո՛չ էլ որևէ այլ օրենսդրական ակտով, և դա մեկ անձից գնումների ժամանակ կարող է հանգեցնել չարաշահումների և ենթադրում է կոռուպցիոն բարձր ռիսկեր:
	Իրականում բաց մրցույթը որքանո՞վ է դարձել ընդհանուր կանոն պետական պայմանագրերի ոլորտում և որքանո՞վ են օրենքով կարգավորված բացառությունները հասցված նվազագույնի:		1		ՀՀ ֆինանսների նախարարության տվյալների համաձայն, նախորդ տարիների համեմատությամբ 2008թ. արձանագրվել է ոչ մրցակցային պետական գնումների ծավալի աճ: Եթե 2007թ. մեկ անձից պետական գնումների ծավալը կազմել է 11,7 միլիարդ դրամ, ապա 2008-ին այն հասել է 12,2 միլիարդ դրամի: 2009թ. այդ գումարը կազմել է ընդամենը 9,7 միլիարդ դրամ, որը կարող է բացատրվել ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պատճառով ընդհանրապես պետական գնումների ծավալի նվազումով: Ըստ փորձագետների հաշվարկների, բաց մրցույթով իրականացված և մեկ անձից կատարված գնումների ծավալների հարաբերակցությունը 2007թ.կազմել է 10,03, 2008թ.՝ 8,38 և 2009թ.՝ 5,32: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ որքան ավելի ցածր է այս հարաբերակցությունը, այնքան ավելի վատ է

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն

Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					գնումների մրցակցային միջավայրը, փորձագետները եզրակացրել են, որ Հայաստանում գնումների մրցակցային միջավայրը էականորեն վատթարացել է: Համաշխարհային բանկը նույնպես արտահայտել է իր մտահոգությունը երկրում մեկ անձից գնումների մեթոդի շարունակական չարդարացված օգտագործման կապակցությամբ (տես՝ «Հայաստանի Հանրապետություն. Երկրի գնումների ընթացակարգի գնահատման հաշվետվություն», Հաշվետվություն No. 49975-AM, Երևան, 2009, էջ 23): Ըստ ՀԲ փորձագետների, մեկ անձից գնումների լայն կիրառման հիմնական պատճառը մրցակցության բացակայությունն է և համապատասխան օրենսդրության վերոնշյալ անկատարությունները:
	Կապալառուի ընտրության գործընթացում օբյեկտիվությունն ապահովելու համար որքանով են առկա մանրամասն պաշտոնական կանոններ (քաշի գնահատման չափանիշներ, գնացուցակի օգտագործում, որակի հավաստագրված		1		Կապալառուի ընտրության հարցում անկողմնակալությունն ապահովվում է մրցույթի մասնակիցների կողմից ներկայացված մրցույթի հայտերի բացման, գնահատման և համեմատության կարգավորման միջոցով (տես՝ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 33 և 34 հոդվածները): Մասնավորապես, օրենքի 33-րդ հոդվածը սահմանում է, որ մրցույթի հայտերը բացվում են մրցույթի հրավերում նշված պահին մրցույթի հանձնաժողովի նիստում, իսկ հայտերի բացման օրն ու ժամը պետք է համընկնեն դրանք ներկայացնելու վերջնաժամկետին:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
	չափորոշիչներ, հանձնաժողովների կողմից նախատեսվող պարզևատրումներ և այլն):				Օրենքի 34-րդ հոդվածը կարգավորում է մրցույթին ներկայացված հայտերի գնահատումն ու հանձնառությունը: Այս գործառնություններն իրականացնելիս մրցույթի հանձնաժողովը մրցույթի մասնակիցներից կարող է պահանջել բացատրություններ, որոնք չեն կարող հանգեցնել հայտի կամ գնման առարկայի բնութագրի փոփոխությանը: Հայտը մերժվում է, եթե մրցույթի մասնակիցը չի բավարարում մրցույթի հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին (տես՝ հոդված 27): Նույն հոդվածի համաձայն, հրավերի բովանդակությունը պետք է ներառի նաև գնման առարկայի բնութագիրը: Այնուհետև մրցույթի հանձնաժողովը գնահատում է հաստատված հայտերը: Բացի հայտերի գնից, հաշվի են առնվում նաև ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված ոչ գնային չափանիշները: «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը հստակ պահանջ է դնում կիրառել ոչ գնային չափանիշներ միայն խորհրդատվական ծառայություններ գնելու պարագայում (տես՝ հոդված 43): Նույն օրենքի հոդված 37-ով կարգավորվում է մրցույթի արդյունքների ամփոփումը: Մրցույթի արդյունքների ամփոփման նիստ է հրավիրվում մրցույթի հայտերը ներկայացնելու վերջին օրվանից հետո 15 աշխատանքային օրվա ընթացքում: Նիստի ժամանակ հայտարարվում է

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					ընտրված մասնակիցը (հաղթողը) կամ մրցույթը հայտարարվում է չկայացած (տես՝ հոդված 38): Նույն նիստի ժամանակ հայտարարվում են նաև երկրորդ և երրորդ տեղերը զբաղեցրած մասնակիցները, իսկ մնացած հայտերը մերժվում են: Փորձագետների կարծիքով, գնումների վերաբերյալ օրենսդրության մեջ առկա հետևյալ գործոնները խանգարում են կապալառուների անկողմնակալ ընտրության գործընթացին և պարունակում են կոռուպցիոն ռիսկեր. - հայտերի գնահատման ժամանակ ոչ գնային չափանիշների սահմանափակ կիրառումը, - հանրային գնումների մատակարարների ազգային ռեեստրի բացակայությունը, - մրցույթների ժամանակ գնացուցակների օգտագործումը կարգավորող դրույթների բացակայությունը, - մրցութային փաստաթղթերի պարզաբանման նպատակով հանրային լսումների բացակայությունը, ինչպես դա արվում է շատ այլ երկրներում:
	Իրականում այս կանոններին որքանով են հետևում:		1		Ըստ տեղական փորձագետների, գնումների համակարգում ի հայտ են եկել մի շարք խնդիրներ, որոնք կապված են կապալառուի ընտրության հետ: Հիմնական խնդիրը, որի մասին նշել են նաև ՀԲ փորձագետներն իրենց զեկույցում (տես՝ «Հայաստանի Հանրապետություն. Երկրի գնումների

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					ընթացակարգի գնահատման հաշվետվություն», Հաշվետվություն No. 49975-AM, Երևան, 2009, էջ 25), գնային առաջարկը որպես պայմանագրի շնորհման հիմնական չափանիշ օգտագործելն է: Որպես արդյունք, առաջնորդվելով նվազագույն գնի չափանիշով, մրցույթները շահում են այն մասնակիցները, ովքեր առաջարկում են էժան, բայց ցածրորակ ապրանքներ, ծառայություններ և աշխատանքներ: Բացի այդ, մրցութային հանձնաժողովները շատ հաճախ միայն ձևականորեն են ստուգում գնային առաջարկների հիմքերը՝ առաջարկված գնի հաշվարկման ընթացակարգի համաձայն, և հաճախ նվազեցնում են մասնակիցների որակավորման չափանիշները: Գնումների գործընթացների մոնիտորինգն ի հայտ է բերել դեպքեր, երբ մրցույթի հանձնաժողովը, բարձրաձայնելով մրցույթի հայտերում տեղ գտած թերությունները, փոխանակ դրանք մերժելու, որոշել է «խոսել» ՀՀ պետական գնումների գործակալության հետ՝ խնդրելով տվյալ մասնակցին թույլ տալ ուղղելու ներկայացված հայտում բացահայտված թերությունները և նորից ներկայացնելու նույն հայտը (տես՝ «Հայաստանի Հանրապետության պետական գնումների համակարգի 2008-2009թթ. գործունեության մոնիտորինգ», Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն, Երևան, 2010թ., էջ 35): Վերոնշյալ

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					մոնիտորինգով արձանագրվել են նաև հայտերի գնահատման կամ պայմանագրերի շնորհման՝ օրենքով սահմանված ժամկետների անտեղի ձգձգումներ (տես՝ էջ 37): Դիտվել են մրցույթի հրավերի բովանդակության մեջ մակերեսային կամ աղյուս տեղեկատվության դեպքեր: Նույն թերությունները բացահայտվել են նաև գնման առարկաների բնութագրերում (տես՝ էջ 38): ՀԲ փորձագետները նույնպես նկատել են նման թերություններ, որոնք պայմանավորված են տեխնիկական բնութագրեր պատրաստելու՝ գնող կազմակերպությունների անկարողությամբ (տես՝ «Հայաստանի Հանրապետություն. Երկրի գնումների ընթացակարգի գնահատման հաշվետվություն», Հաշվետվություն No. 49975-AM, Երևան, 2009, էջ 24): Թերությունների մեկ այլ խումբ կապված է ոչ բավարար մասնագիտական ունակությունների և մրցույթի հանձնաժողովների անդամների կողմնակալության հետ, որի հետևանքով հանձնաժողովի անդամները պարզապես ձախողում են կամ սխալ են կատարում իրենց պարտականությունները՝ դրանով իսկ ազդելով կապալառուի ընտրության վրա: Մոնիտորինգի արդյունքները բացահայտել են նաև գնման ընթացակարգի ոչ ճիշտ

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					արձանագրությունների կազմում, նիստերի ընթացքում հանձնաժողովների անդամների անհիմն կամ անտեղի միջամտություններ, գնային առաջարկի հիմքերի չստուգում կամ անփույթ ստուգում, հայտերի գնահատման ժամանակ մրցույթի հրավերի փաթեթով սահմանված պահանջներին հայտերի համապատասխանության անփույթ ստուգում և այլն (տես՝ «Հայաստանի Հանրապետության պետական գնումների համակարգի 2008-2009թթ. գործունեության մոնիտորինգ», Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն, Երևան, 2010թ., էջ 40-44):
	Օրենքը որքանով է թույլ տալիս կիրառել գնումների վերաբերյալ որոշումների վերանայման կամ բողոքարկման ընթացակարգը:		1		«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածը սահմանում է, որ գնումների գործընթացի լիազոր մարմինը (ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը) քննարկում է գնման գործընթացի վերաբերյալ ստացված բողոքները և դրանց հիման վրա կազմակերպում ստուգումներ և ընդունում որոշումներ, որոնք ենթակա են կատարման գնող կազմակերպությունների կողմից: Օրենքի 52-56-րդ հոդվածները կարգավորում են պատվիրատուի, մրցույթի հանձնաժողովի և լիազոր մարմնի գործողությունների դեմ քաղաքացիների բողոքարկման գործընթացը: Ըստ 52-րդ հոդվածի, յուրաքանչյուր անձ ունի բողոքարկման իրավունք, եթե հայտարարում է, որ պատվիրատուի և (կամ) մրցույթի հանձնաժողովի գործողությունների հետևանքով

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					կրել է կամ կարող է կրել վնասներ: Անձը կարող է բողոքարկել պատվիրատուի կամ մրցույթի հանձնաժողովի գործողությունները ոչ միայն լիազոր մարմնի միջոցով, այլև դատական կարգով: Երկրորդ դեպքում անձը կարող է բողոքարկել նաև լիազոր մարմնի գործողությունները: Օրենքի 53-րդ հոդվածը սահմանում է, որ բողոքը ներկայացվում է գրավոր և քննության է առնվում լիազոր մարմնի շրջանակում ստեղծված դիմումների քննարկման և գնումների գործընթացի վերահսկման միավորի կողմից, որն այնուհետև առաջարկություն է ներկայացնում լիազոր մարմնին: Այդ միավորի գործունեությունը կարգավորող ընթացակարգը սահմանված է ՀՀ կառավարության 2008թ. հունիսի 5-ի թիվ 853-Ն որոշմամբ: Լիազոր մարմնի կողմից բողոքի վերաբերյալ որոշում կայացնելու ժամկետը սահմանվում է բողոքը ստանալու օրվան հաջորդող ոչ ուշ քան 20 օրվա և ոչ շուտ քան 10 օրվա ընթացքում: Լիազոր մարմնի որոշումը համարվում է վերջնական, եթե դատարանն այլ որոշում չի կայացնում: Պատվիրատուն պատասխանատու է դառնում կորուստների համար և պարտավորեցվում է փոխհատուցել դրանք: Հոդված 54-ը յուրաքանչյուր անձի իրավունք է վերապահում մասնակցել բողոքարկման

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					գործընթացին՝ նախքան բողոքի վերաբերյալ լիազոր մարմնի որոշում ընդունելը: Հոդված 55-ը լիազոր մարմնին իրավունք է տալիս կասեցնել գնման գործընթացը նախքան բողոքի վերաբերյալ որոշման ընդունումը՝ բացառությամբ երկրի պաշտպանության և ազգային անվտանգության շահերի հետ կապված դեպքերի: Պատվիրատուի կամ մրցույթի հանձնաժողովի գործողություններն ու որոշումները, ինչպես նաև լիազոր մարմնի որոշումները կարող են բողոքարկվել դատական կարգով (տես՝ հոդված 56): Գնումների գործընթացի բողոքարկման և վերանայման կարգերի օրենսդրական կարգավորման թերություններից մեկը կորստի (կորուստների) բնույթը չկոնկրետացնելն է, որը խախտում է բարոյական կորուստ(ներ) ունեցած ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց իրավունքները: Մյուս խնդիրն այն է, որ բողոքարկման ոչ դատական համակարգը անկախ չէ, քանի որ ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը միաժամանակ պատասխանատու է գնումների գործընթացի թե՛ կազմակերպման, և թե՛ իրականացման համար, ինչպես նաև՝ նույն գործընթացի վերաբերյալ ստացված բողոքների ուսումնասիրության և որոշում կայացնելու համար:
	Վերանայման այս մեխանիզմներն իրականում որքանով են		1		Հանրային գնումների պաշտոնական կայքի (www.gnumner.am) համաձայն, 2008թ. լիազոր մարմինը ստացել է 53 բողոք, իսկ 2009-ին

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
	կիրառվում:				դրանց թիվը 36-ն էր: Վիճակագրական տվյալները ցույց են տալիս, որ բողոքների առնվազն կեսը բավարարվում են: Միաժամանակ, վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ բողոքներ են ներկայացվում բոլոր մրցույթների 10%-ից պակասի դեպքում: Ինչ վերաբերում է ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից ԹԻ հակակոռուպցիոն կենտրոնին ներկայացված տվյալներին, 2009թ. ընթացքում գնումների գործընթացների մասնակիցները դատական կարգով բողոքարկել են նախարարության կայացրած երկու որոշումներ: Դրանցից մեկը լիովին բավարարվել է դատարանի կողմից և մտել ուժի մեջ, իսկ մյուսը բավարարվել է մասնակիորեն: ԹԻ հակակոռուպցիոն կենտրոնի կողմից պետական գնումների համակարգի 2008-2009թթ. գործունեության մոնիտորինգի շրջանակում, բողոքարկման գոյություն ունեցող մեխանիզմների կիրառման արդյունավետության հարցերը քննարկվել են հայտատու ընկերությունների հետ: Իրենց անունները չհայտնելու պայմանով՝ հարցազրույցի մասնակիցները նշել են, որ համակարգի կոռումպացված բնույթի պատճառով իրենք որևիցե լուրջ ակնկալիք չունեն բողոքարկման գործընթացից: Սա, մասնավորապես, հավասարապես վերաբերում է թե՛ լիազոր մարմնի միջոցով, և թե՛ դատական կարգով

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					Ներկայացվող բողոքներին: Միաժամանակ, հարցազրույցի մասնակիցները նշել են, որ ժամկետներն ու ընթացակարգերը պահպանելու առումով օրենսդրության պահանջները սովորաբար չեն խախտվում:
	Որքանով է առկա պետական գնումների մոնիտորինգի, ինչպես նաև չարաշահումների բացահայտման և ըստ այդմ պատժամիջոցների կիրառման համակարգ:		1		Գնումների գործընթացի արտաքին վերահսկողությունը հիմնականում իրականացնում է ՀՀ վերահսկիչ պալատը (տես՝ ՀՀ Սահմանադրության 83-րդ հոդվածը և «Վերահսկիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածը) և ՀՀ Ազգային ժողովը (տես՝ ՀՀ Սահմանադրության 77-րդ հոդվածը և Ազգային ժողովի կանոնակարգ-օրենքի 87-89-րդ հոդվածները): Գնումների գործընթացում որպես դիտորդներ կարող են ներգրավվել քաղաքացիական հասարակության հաստատությունները, ինչպես նաև ստանալ համապատասխան տեղեկատվություն, եթե այդ տեղեկատվությունը չի պարունակում պետական և պաշտոնական գաղտնիքներ (տես՝ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ, 9-րդ և 16-րդ հոդվածները): Բացի այդ, ՀՀ-ների ներկայացուցիչները կարող են անդամակցել բողոքների քննարկման և գնումների գործընթացի վերահսկման նպատակով մշտական հիմունքներով ստեղծված միավորին (տես՝ ՀՀ կառավարության 2008թ. հունիսի 5-ի թիվ 853-Ն որոշումը): Պատվիրատուն և լիազոր մարմինը

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					հնարավորություն ունեն մաս վերահսկելու մատակարարի կողմից տրամադրվող ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների քանակը, որակը և ժամանակացույցը (տես՝ ՀՀ կառավարության 2009թ. դեկտեմբերի 17-ի թիվ 1521-Ն որոշումը): Գնումների գործընթացները վերահսկելու մեկ այլ ձև է լիազոր մարմնի կողմից կազմված գնումների արձանագրությունների ստուգումը: Վերահսկողություն իրականացնելու ևս մեկ հնարավորություն է պետական և համայնքային բյուջեների կատարման վերահսկումը (վերստուգումը), որը կարգավորվում է «Գանձապետական համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ, 9-րդ և 17-րդ հոդվածներով և ՀՀ ֆինանսների և եկոնոմիկայի նախարարի 2002թ. դեկտեմբերի 30-ի թիվ 934-Ն հրամանով: Կա գնումների վերահսկողության ևս մեկ մեխանիզմ, այն է՝ գնումների գործընթացում ներգրավված պետական պաշտոնյաներին ներկայացվող պահանջները, մասնավորապես՝ շահերի բախման կանխումը կամ սահմանափակումը: Սակայն գնումների ժամանակ շահերի բախման կարգավորման հետ ուղղակիորեն կապված միակ դրույթը ՀՀ կառավարության 2009թ. դեկտեմբերի 17-ի թիվ 1521-Ն որոշումն է: Գնումների գործընթացում նկատվող

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – չարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					չարաշահումների համար ուղղակի պատժամիջոցներ սահմանված չեն: Սակայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 22-րդ (հանցագործություններ ընդդեմ տնտեսական գործունեության) և 29-րդ (հանցագործություններ ընդդեմ պետական ծառայության) գլուխներով սահմանված պատժամիջոցները կարող են օգտագործվել զնումների գործընթացում տեղի ունեցած չարաշահումները պատժելու համար: Փորձագետներն այն կարծիքին են, որ զնումների գործընթացի վերահսկման և պատժամիջոցների կիրառման իրավական կարգավորման հիմնական թերությունը հետևյալի բացակայությունն է. - զնումների նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու նպատակով հատուկ ստորաբաժանումներ ՀՀ վերահսկիչ պալատում, ինչպես նաև իրավապահ մարմիններում, - վարքագծի կանոնակարգ ՀՀ պետական զնումների գործակալության աշխատակիցների համար, որը ներառում է նաև շահերի բախմանը վերաբերող հարցեր, - հատուկ պատժամիջոցներ Քրեական օրենսգրքում՝ ընդդեմ զնումների գործընթացում հնարավոր չարաշահումների, - զնումների գործընթացը վերահսկող անկախ մարմին, - արձանագրություններ կազմելու պահանջ՝ զնումների պայմանագրի բազային միավորը

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – չարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					չգերազանցելու դեպքերում:
	Մոնիտորինգի այդ համակարգը որքանով արդյունավետ է գործում իրականում:		1		ԹԻ հակակոռուպցիոն կենտրոնին ՀՀ ֆինանսների նախարարության տրամադրած տեղեկատվության համաձայն, 2009թ. ընթացքում նախարարությունը որևէ կոնկրետ տեսչական ստուգում չի անցկացրել՝ գնումների օրենսդրության պահանջների կատարման վերահսկման նպատակով: Սա նշանակում է, որ ներքին վերահսկումը պատշաճ ձևով չի իրականացվում: Միաժամանակ, նման վերահսկողություն իրականացնում է նախարարությունը՝ իր հազվադեպ ստուգումների ժամանակ, որոնք կատարվում են ՀՀ իրավապահ մարմինների պահանջով կամ ՀՀ վարչապետի հանձնարարությամբ: ՀՀ ՎՊ-ն, որպես արտաքին վերահսկում իրականացնող մարմին, իր իրավասությունների սահմաններում բավականաչափ կանոնավոր կերպով իրականացնում է գնումների գործընթացի վերահսկման իր գործառույթները: Մասնավորապես, ՎՊ-ն իրականացրել է Պետական գնումների գործակալության 2006-2008թթ. գործունեության վերահսկումը 2009թ. փետրվարի 23-ից ապրիլի 13-ն ընկած ժամանակամիջոցում (տես՝ www.coc.am/hashvet/verjnakan_gnumner_hashv_03.07.pdf): Իր դիտարկումների միջոցով ՎՊ-ն հայտնաբերել է չարաշահումներ գնման գործընթացում ներգրավված պետական պաշտոնյաների գործողություններում:

Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայության բարեփոխումներ – շարունակություն					
Ենթանպատակ	Հարց	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					ՀՀ Ազգային ժողովը նույնպես կանոնավոր կերպով իրականացնում է ՎՊ-ի նկատմամբ քաղաքական վերահսկողության իր գործառնությունը՝ ինչպես նախատեսվում է ՀՀ Սահմանադրությամբ և Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրենքով, դրանով իսկ իրականացնելով գնումների գործընթացի նկատմամբ անուղղակի վերահսկողություն: Դժբախտաբար, գնումների ոլորտը պատշաճ ուշադրության չի արժանանում քաղաքացիական հասարակության հաստատությունների կողմից: ՀՀ ֆինանսների նախարարության աղբյուրների համաձայն, միայն վեց ՀԿ-ներ (ներառյալ ԹԻ հակակոռուպցիոն կենտրոնը) են կանոնավորապես քննության առնում գնումների վերաբերյալ հարցեր: Բացակայում է տեղեկատվությունը մյուս հինգ ՀԿ-ների կողմից անցկացված մոնիտորինգի մասին: Այսուհանդերձ, տարիներ շարունակ մոնիտորինգի ենթարկելով այս ոլորտը, ԹԻ հակակոռուպցիոն կենտրոնը գնումների գծով պատասխանատուների կողմից որևիցե լուրջ խոչընդոտների չի հանդիպել:
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄԻԱՎՈՐ	9/16 (56.2%)				
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄԻԱՎՈՐ (Պետական հատվածի բարեփոխումներ)	25/50 (50.0%)				

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականների իրականացումը – 2

Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
<u>Հանձնարարական IV</u> Մարդկային ռեսուրսների կառավարում (դատական համակարգի և ոստիկանության աշխատողներ)	Արդյո՞ք իրականացվել է կոռուպցիայի և փողերի լվացման թեմաներով ոստիկանության ծառայողների, դատախազների և դատավորների պարբերաբար վերապատրաստման մոդելի ստեղծման վերաբերյալ ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականը:		1		Պաշտոնական աղբյուրի համաձայն, փողերի լվացման հետ կապված պարբերական վերապատրաստման համար ուսուցանողներ են ձևավորվել ՀՀ Կենտրոնական բանկում և այլ համակարգերում: Ուսուցանողների յուրաքանչյուր խմբում ընդգրկված է երկուսից երեք մարդ, ովքեր պետք է պարբերաբար կազմակերպեն ուսուցողական դասընթացներ իրենց համապատասխան ոլորտներում: ՀՀ դատական դեպարտամենտի 2009թ. հունիսի 29-ի որոշմամբ, հաստատվել է 24 ակադեմիական ժամ տևողությամբ վերապատրաստման դասընթաց կոռուպցիայի և փողերի լվացման վերաբերյալ այն անձանց համար, ովքեր ընդգրկված են դատավորների և դատավորի թեկնածուների ցուցակում: 2009թ. ապրիլի 1-ին ՀՀ գլխավոր դատախազը ստորագրեց մի հրաման, որով հաստատվում է դատախազների համար կոռուպցիայի թեմաներով պարբերաբար վերապատրաստում անցկացնելու կրթական ծրագիրը: Այս դասընթացի համար մշակվել են մաև կրթական չափորոշիչներ և ուսուցման մեթոդներ: Ինչ վերաբերում է ոստիկանությանը, 2008թ. վերապատրաստման համար համապատասխան դասընթացներ են անցել ՀՀ ոստիկանության գլխավոր ավագ, միջին և կրտսեր խմբերի պաշտոններ զբաղեցնող ծառայողները: 2009թ.

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					մարտի 5-ին ՀՀ ոստիկանապետը հրաման է արձակել կազմելու նոր ժամանակացույց և ավելացնելու թեմաների քանակը ուսումնառության ժամկետներով ավելացված ևս չորս օրվա համար: Փորձագետի կարծիքով, այս հանձնարարականի առումով որոշակի առաջընթաց է արձանագրվել: Սակայն չկա մոդելի պարբերաբար իրականացման վկայությունը. այնպես որ, այս հանձնարարականը չի կարող դիտվել որպես լիովին կատարված:
<u>Հանձնարարական XXIII</u> Մարդկային ռեսուրսների կառավարումը պետական հատվածում (Հարկեր)	Արդյո՞ք կարարվել է ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականը, որը վերաբերում է կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտման և դրանց մասին իրավասու իրավապահ մարմիններին տեղյակ պահելու վերաբերյալ հարկային մարմինների համար ուղեցույցի մշակմանն ու այս ուղղությամբ հատուկ վերապատրաստմանը:		1		ԱՄՆ ՄԶԳ ՀԳՄԾ/Կասալս Էնդ Առշիեյթս Ինք. ծրագրի շրջանակում վերապատրաստվել են ՀՀ պետական ունեցությունների կոմիտեի ավելի քան 400 աշխատակիցներ: Բացի այդ, Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԳ) համապատասխան ձեռնարկի հիման վրա մշակվել է ուղեցույց՝ հաշվետվության ձևաթղթերի տեսքով: Սակայն որևէ ուղեցույց դեռևս չի ընդունվել, այդ պատճառով փորձագետներն այս առաջարկության առումով միայն մասնակի առաջընթաց են տեսնում:
<u>Հանձնարարական XIX</u> Մարդկային ռեսուրսների կառավարումն ու	Արդյո՞ք բարեխղճորեն իրականացվել են կոռուպցիայի դեպքերի կամ դրանց կասկածի մասին տեղեկություն հայտնելու (դեպքեր, որոնց բախվում են պետական պաշտոնյաները՝ իրենց պարտականությունները		1		Ըստ ՀՀ փոխօստիկանապետ Արթուր Օսիկյանի³³, առաջարկված որոշ դրույթներ տեղ են գտել «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծում: Մասնավորապես, օրենքի նախագիծը սահմանում է, որ պետական ծառայողների պարտականությունների կատարման ժամանակ ի հայտ եկած կոռուպցիայի դեպքերի մասին

33 Այս պետական պաշտոյան ԳՐԵԿՈՒ-ում Հայաստանի պատվիրակության ղեկավարն է:

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
տեղեկություն հայտնելը պետական հատվածում	կատարելիս), ինչպես նաև կոռուպցիայի դեպքերի մասին տեղեկություն հայտնող պետական պաշտոնյաների (տեղեկություն հայտնողների) համարժեք պաշտպանվածությունն ապահովելու վերաբերյալ պետական պաշտոնյաների համար համապատասխան կանոններ (ուղեցույցներ) ներմուծելու և այս ուղղությամբ պետական պաշտոնյաների վերապատրաստում իրականացնելու մասին ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականները:*				տեղեկություն հայտնելը պարտադիր է: Նախագիծը նաև անդրադառնում է տեղեկություն հայտնողների իրավական պաշտպանվածության հարցին: Այսուհանդերձ, օրենքի նախագծում ներառված չէ առաջարկված ուղեցույցը: Ավելին, փորձ էլ չի արվում մշակելու ավելի կոնկրետ իրավական մեխանիզմներ կոռուպցիոն դրսևորումների մասին տեղեկություն հայտնողների պաշտպանության համար (տես՝ Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայություն, էջ 28): Հետևաբար, այս պահին կարելի է արձանագրել տվյալ հանձնարարականի միայն մասնակի իրականացումը:
<u>Հանձնարարական X</u> Հաշվետվողականությունը (անձեռնմխելիությունը) պետական հատվածում	Արդյո՞ք կատարվել է ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականը քրեական հետապնդումների առումով անձեռնմխելի մարդկանց կատեգորիաների կրճատման վերաբերյալ, մասնավորապես՝ պատգամավորության թեկնածուների, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամների, մարզային և տեղական ընտրական հանձնաժողովների անդամների, համայնքի ղեկավարի և ավագանու անդամության թեկնածուների:			0	Այս ուղղությամբ որևէ իրական առաջընթաց չի արձանագրվել: Ահա թե ինչու այս հանձնարարականը չի կարող դիտվել նույնիսկ որպես մասնակիորեն կատարված:

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
<u>Հանձնարարական XI</u> Հաշվետվողականությունը (անձեռնմխելիությունը) պետական հատվածում	Արդյո՞ք կատարվել է գերակա անհատական որոշում կայացնողների (այն է՝ հանրապետության նախագահի, գլխավոր դատախազի) ներգրավվածությունը նվազեցնելու միջոցով դատախազների և դատավորների անձեռնմխելիությունը վերացնելու ընթացակարգերը վերանայելու մասին ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականը:		1		ՀՀ օրենսդրության համաձայն, որոշում կայացնող անձը՝ ՀՀ գլխավոր դատախազը, շարունակում է լիազորված մնալ դատական գործ հարուցելու և քրեական հետապնդում իրականացնելու դատախազների նկատմամբ (տես՝ 2007թ. ընդունված՝ «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 44-րդ հոդվածը): Նույն պաշտոնյան օժտված է դատախազներին նշանակելու և ազատելու լիազորությամբ (տես՝ «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ, 47-րդ, 49-րդ և 54-րդ հոդվածները): Ինչ վերաբերում է դատավորներին, ապա ՀՀ նախագահը շարունակում է մնալ միակ անձը, ով կարող է դադարեցնել նրանց լիազորությունները Սահմանադրության համաձայն: Փաստորեն, նախագահը կարող է որոշում կայացնել որևէ դատավորի անձեռնմխելիության վերաբերյալ՝ առանց որևիցե մեկնաբանության և առանց հաշվի առնելու ՀՀ արդարադատության խորհրդի հանձնարարականը: Սա դատական համակարգը կախյալ վիճակում է պահում նախագահական ինստիտուտից՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ նախագահը դատավորի որևէ թեկնածուի անունը կարող է հանել ՀՀ արդարադատության խորհրդի կողմից հաստատված ցուցակից (տես՝ Նպատակ 2. Քաղաքացիական ծառայություն, էջ 6): Հետևաբար, փորձագետները համարում են, որ միայն մասնակի առաջընթաց է արձանագրվել այս

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈ-ի հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈ-ի հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
					առաջարկության իրականացման ուղղությամբ:
<u>Հանձնարարական XX</u> Հաշվետվողականությունը պետական հատվածում	Արդյո՞ք կատարվել է պետական կառավարման մարմիններում էթիկական կանոնների խախտումների, ինչպես նաև կարգապահական քննության արդյունքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը կենտրոնական մակարդակում սխտեմատիկ կերպով հավաքելու և գնահատելու մասին ԳՐԵԿՈ -ի հանձնարարականը՝ վարչական կառավարման կոնկրետ ոլորտներում եղած թերությունները բացահայտելու և, այդ գնահատման հիման վրա բարելավման համար անհրաժեշտ փոփոխություններ կատարելու ուղղությամբ միջոցներ ձեռնարկելու նպատակով:			0	Թեև, ըստ պաշտոնական աղբյուրի, որոշ քննարկումներ են անցկացվել ՔԾԽ-ում խնդրո առարկա հարցերի շուրջ, խնդրի լուծման առումով դեռևս իրական քայլեր չեն ձեռնարկվել: Այսպիսով, այս հանձնարարականի առումով փորձագետները առաջընթաց չեն տեսնում:
<u>Հանձնարարական XV. Ա.</u> Շահերի բախում պետական հատվածում	Արդյո՞ք կատարվել է ԳՐԵԿՈ-ի առաջարկությունը պետական պաշտոնյաների բոլոր օղակների կողմից օգտագործման ենթակա ուղեցույցներ շրջանառելու վերաբերյալ, որոնք վերաբերում են այն այն իրադրություններին, երբ պետական պաշտոնյաների		1		Որոշ ծառայությունների (այդ թվում՝ հարկային, մաքսային ոստիկանական, քաղծառայության և այլն), ինչպես նաև հաստատությունների (ինչպես օրինակ՝ Ազգային ժողովի, դատական համակարգի և այլն) վերաբերյալ համապատասխան օրենսդրությունը բովանդակում է շահերի բախումը կանխելու ուղղված մի շարք սահմանափակումներ (տես՝, օրինակ, Նպատակ 1. Դատական համակարգի հզորացում, էջ 18-19 և՝ Նպատակ 2.

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
	պարտականությունների հետ կապված անձնական/ֆինանսական շահերը կամ գործողությունները կարող են հանգեցնել հակամարտության կամ կողմնակալության դրսևորումների:				Քաղաքացիական ծառայություն, էջ 28-29): Սակայն, պետական բոլոր պաշտոնյաների վերաբերյալ միասնական ուղեցույցի հարցը դեռևս լուծում չի գտել: Այս առումով պաշտոնական աղբյուրները հղում են կատարում «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի նախագծին՝ որպես մի օրենքի, որը նախատեսված է հենց այս հարցերի կարգավորման համար, որը և կարող է դիտվել որպես մեկ քայլ առաջ 2008թ. համեմատությամբ, թեև այն չի համընկնում առաջարկված ուղեցույցի հետ:
<u>Հանձնարարական XVII</u> Շահերի բախում պետական հատվածում	Արդյո՞ք կատարվել է ԳՐԵԿՈՒ-ի առաջարկությունը քաղծառայողների, աշխատակիցների կամ պաշտոնատար անձանց կողմից ընդունվող նվերների արժեքի՝ այն չափով նվազեցման մասին, որն ակնհայտորեն որպես կաշառք կամ չիմնավորված առավելության որևէ այլ ձև ընկալելու մտահոգություն չի առաջացնի, ինչպես նաև՝ որևէ արժեք ունեցող նվերների վերաբերյալ հաշվետվություններ կայացնելու պարտավորություն սահմանելու մասին:		1		Այս հանձնարարականի հարցում առաջընթացը նույնպես կախված է «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի ընդունումից, ինչպես նշել են համապատասխան պաշտոնյաները: Ըստ փոխստիկանապետ Արթուր Օսիկյանի, օրենքի նախագիծը թվարկում է այն դեպքերը, որոնց պարագայում հանրային ծառայողի կողմից «նվեր» ստանալուն վերաբերող սահմանափակումները չեն տարածվում: Այն նաև ամրագրում է, որ տարվա ընթացքում նույն անձից ստացված թույլատրելի նվերների 250 հազար դրամը գերազանցող արժեքի կամ բոլոր նվերների ընդհանուր արժեքի մեկ միլիոն դրամը գերազանցելու դեպքում հանրային ծառայողը պարտավոր է դրա մասին հայտնել վերադասին: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ նոր օրենքը դեռևս չի ընդունվել, փորձագետներն այս հանձնարարականի կատարման հարցում եղած առաջընթացը գնահատում են որպես մասնակի:

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
<u>Հանձնարարական XV.Բ</u> Օրինավորությունը պետական հատվածում (աշխատակազմի փոխատեղում)	Արդյո՞ք կատարվել է պետական կառավարման՝ կոռուպցիոն ռիսկերի հավանականություն ունեցող օղակներում փոխատեղման (ռոտացիայի) սկզբունքն ավելի լայնորեն կիրառելու մասին ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականը:		1		Պետական պաշտոնյաների ռոտացիայի սկզբունքը սկզբում կիրառվել է հարկային ծառայությունում, այնուհետև ներդրվել ոստիկանության համակարգում (տես՝ կառավարության՝ 2009թ. նոյեմբերի 5-ի նիստում հաստատված համապատասխան կարգը): Ըստ ՀՀ փոխստիկանապետ Արթուր Օսիկյանի, եթե ռոտացիայի համակարգի այս փորձնական կիրառումը արդյունավետ լինի, ապա դրա ընդգրկումը կընդլայնվի (ինչպես առաջարկվել է): Չմայած այս ուղղությամբ արձանագրված որոշ առաջընթացին, փորձագետները այս հանձնարարականը համարում են միայն մասնակիորեն իրականացված, թեև որոշակի բարելավում է արձանագրվել՝ սկսած 2008-ից:
<u>Հանձնարարական XVI</u> Ունեցվածքի հայտարարագրումը պետական հատվածում	Արդյո՞ք կատարվել է պետական բոլոր այն պաշտոնյաների ունեցվածքի և եկամուտների հայտարարագրերի ստուգման արդյունավետ համակարգ ներդնելու վերաբերյալ ԳՐԵԿՈՒ-ի առաջարկությունը, ուն ծառայողական պարտականությունները կարող են տուժել շահերի բախման հետևանքով:*		1		Չմայած այս հարցի շուրջ որոշակի քննարկումներ են եղել, հայտարարագրերի ստուգման համակարգը ներդնելու գործում իրական քայլեր չեն ձեռնարկվել: Պետական պաշտոնյաների կողմից ֆինանսական հայտարարագրերի ստուգման ներկա գործելակերպը դեռևս արդյունավետ չէ: Ըստ այդմ, նույնը վերաբերում է նաև սխալ տեղեկատվություն ներկայացնելու դեպքում պատժամիջոցների կիրառմանը (մանրամասները տես՝ Նպատակ 2. Զաղաքացիական ծառայություն, էջ 23-24):
<u>Հանձնարարական XXIII</u> Էթիկայի	Արդյո՞ք կատարվել է ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականը՝ պետական կառավարման ոլորտի համար էթիկայի վարքականոնի		1		Մի շարք ծառայություններում և հաստատություններում գործում են էթիկայի կանոններ, բայց դեռևս չկան հանրային բոլոր ծառայողների համար առաջարկվող միասնական

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա-կի	Չկա	
		2	1	0	
վարքականոնը պետական հատվածում	պլանավորված նախապատրաստմանը առաջնահերթություն տալու մասին, ինչպես նաև պետական բոլոր պաշտոնյաների համար համապատասխան ուսուցում ապահովելու և վարքականոնը հանրության համար մատչելի դարձնելու մասին:*				կանոններ: Ըստ պաշտոնական աղբյուրների, «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի նախագծում առանձին բաժին կա էթիկայի և շահերի բախման վերաբերյալ: Նախատեսվում է նաև ստեղծել խորհրդատվական նշանակության առանձին մարմին՝ բարձրաստիճան պաշտոնյաների հետ կապված էթիկական և շահերի բախման դեպքերն ուսումնասիրելու նպատակով: Ելնելով վերոնշյալ տեղեկատվությունից, այս հանձնարարականը դեռևս համարվում է միայն մասնակիորեն իրականացված:
<u>Հանձնարարական XXI</u> Օրինավորության սկզբունքը մասնավոր հատվածում (կենսագրության ստուգում)	Արդյո՞ք կատարվել է ընկերություններ հիմնող թե՛ ֆիզիկական, և թե՛ իրավաբանական անձանց ստուգման և մոնիտորինգի ենթարկելու անհրաժեշտության մասին ԳՐԵԿՈՒ-ի առաջարկությունը՝ հնարավոր քրեական անցյալը կամ մասնագիտական որակավորման բացակայությունը բացահայտելու նպատակով:		1		ՀՀ արդարադատության նախարարությունում ներկայումս վերանշակվում է «Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման մասին» ՀՀ օրենքը, որը որոշակի դեպքերում թույլ կտա ստուգել այն տնօրենների կամ այլ պաշտոնյաների նախկին գործունեությունը, ովքեր գտնվում են նոր կազմակերպություն գրանցելու գործընթացում: Դա կարող է կատարվել տեղեկանք պահանջելու կամ քաղաքացու նկատմամբ վստահության հիման վրա՝ բավարարվելով վերջինիս հայտարարությամբ, որ ինքը գրկված չէ որևէ գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից: Եթե հետագա ստուգմամբ բացահայտվի, որ տեղեկատվություն կեղծ է եղել, ապա դա կառաջացնի վարչական կամ այլ պատասխանատվություն կեղծ փաստաթուղթ ներկայացնելու համար: Սակայն, մինչև այս իրավական փոփոխությունները

Նպատակ 3. Հայաստան - ԳՐԵԿՈՒ հանձնարարականների իրականացումը – շարունակություն					
Նպատակ	ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականները	Համապատասխանության սանդղակ			Ծանոթություններ և աղբյուրներ
		Լրիվ	Մասնա- կի	Չկա	
		2	1	0	
					չկիրարկվեն, այս ուղղությամբ որևէ առաջընթաց չի կարող արձանագրվել:
<u>Հանձնարարակ ան XXII</u> Հակակոռուպցի ոն օրենսդրություն (անհատական պատասխանա տվություն)	Արդյո՞ք կատարվել է իրավաբանական անձանց կողմից կաշառք վերցնելու կամ փողերի լվացման համար պատասխանատվություն սահմանելու, ինչպես նաև Կոռուպցիայի վերաբերյալ քրեական իրավունքի կոնվենցիայի համաձայն՝ արդյունավետ, համաչափ և համոզիչ պատժամիջոցներ կիրառելու մասին ԳՐԵԿՈՒ-ի հանձնարարականը:			0	Ըստ փոխստիկանապետ Արթուր Օսիկյանի, այն հարցը, թե արդյոք քրեական իրավունքի կոնվենցիան կոռուպցիոն իրավախախտումների համար ենթադրում է զուտ քրեական պատասխանատվություն իրավաբանական անձանց համար, թե կարող է բավարար լինել նաև վարչական պատասխանատվությունը՝ դարձել է գիտական քննարկումների առարկա: ՀՀ արդարադատության նախարարությունն այժմ մշակում է ՀՀ վարչական իրավախախտումների օրենսգրքում ներառելու համար առանձին գլուխ՝ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մասին, որն ընկալվում է որպես նոր մոտեցում Հայաստանի իրավական համակարգում: Այուհանդերձ, քանի որ խնդրո առարկա իրավական փոփոխությունները դեռևս հանրությանը չեն ներկայացվել գոնե նախագծի տեսքով, դժվար է այս հանձնարարականը համարել նույնիսկ մասնակիորեն կատարված:
<u>ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄԻՎՎՈՐ</u> (Միջազգային կոնվենցիաների պահանջների կատարում)	10/26 (38.4%)				